

Arja Jämsén (toim.)

 Itä-Suomen
sosiaalialan
osaamiskeskus

Tarinoita ISO-verkostoista

- TAHTOA, LUOTTAMUSTA JA TEKOJA

Tarinoita ISO-verkostoista - TAHTOA, LUOTTAMUSTA JA TEKOJA

Toimittanut: Arja Jämsén

Ulkoasu ja taitto: Sirpa Caunter

Valokuvat: Shutterstock

Copyright © Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Julkaisija: Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

1. painos

ISBN 978-952-5461-14-9 (nid.)

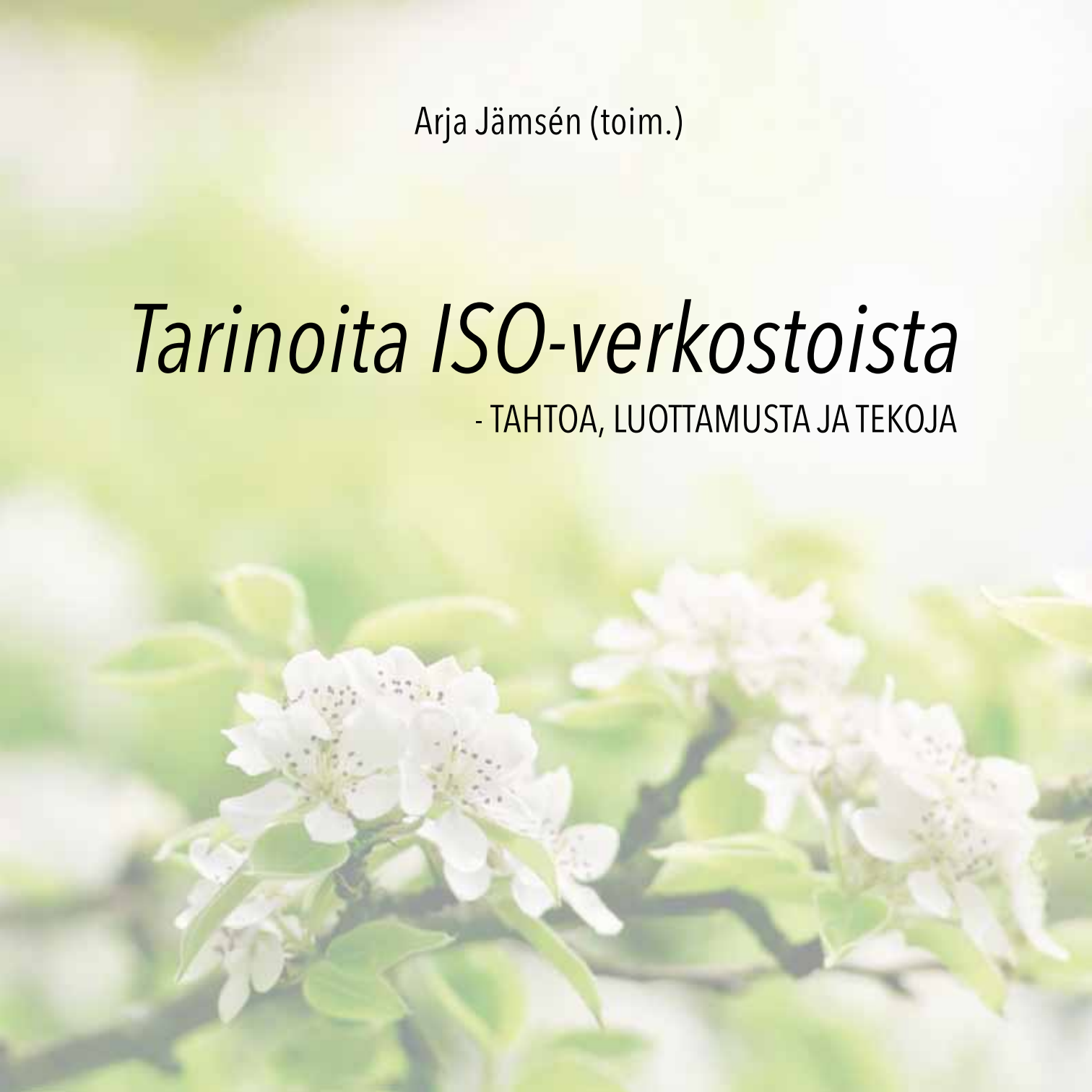
ISBN 978-952-5461-15-7 (PDF)

Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2015

Arja Jämsén (toim.)

Tarinoita ISO-verkostoista

- TAHTOA, LUOTTAMUSTA JA TEKOJA

Sisällys

Esipuhe.....	7	III PÄIHDETYÖTÄ JA LASTENSUOJELUA	
ISO-tiimi: Sinulle lukijamme!.....	9	ISO-VERKOSTOISSA.....	37
I ALUSSA OLI		Mikä ihmeen ISO?	
- tarvetta ja tahtoa, intoa ja luottamusta.....	11	Anne Kejonen.....	38
ISO on iso juttu		Päihdetyö: vuoropuhelua ja vaikuttamista	
Elli Aaltonen.....	12	Jyrki Koskela.....	39
ISO luottamus		Iloa ja voimaa verkostoista	
Martti Lähteinen.....	14	Pirjo Pölkki.....	41
Opetussosiaalikeskuksista osaamiskeskukseen		Yksissä tuumin löytyy apu	
Paavo Kaitokari.....	16	Marketta Kolari.....	43
Sosiaalityön koulutus ja kunnat yhteistyöhön		IV KOULUTUSYHTEISTYÖTÄ, TIETOTEKNOLOGIAA JA	
Pauli Niemelä.....	18	ALUEKEHITYSTÄ.....	47
Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin		ISO-verkostot sosiaalista vahvistamassa	
Juha Hämäläinen.....	19	Raija Väisänen.....	48
ISON matkassa viisastuu		Tietoteknologiaa ISO-ansassa	
Antti Tervasmäki.....	21	Heli Sahala.....	50
Järjestökonkari muistelee		Tikesos-opeista kansalliseen kehittämiseen	
Elina Pajula.....	23	Mikko Huovila.....	52
II VAHVOJA VERKOSTOJA JA TYÖN ILOA.....	27	ISOa vai pientä sosiaalipolitiikkaa?	
ISOssa töissä – näköalapaikalla		Matti Heikkinen.....	53
Sari Rissanen.....	28	ISON kanssa Kumppanuuspöydässä	
ISO tuli Pohjois-Karjalaan		Kari Kangaspunta.....	55
Tuula Kukkonen.....	29	V LOPUKSI.....	59
Kumppanuudet kantavat pitkälle		Topeliaanisesti kohti tulevaisuutta!	
Marjut Arola.....	31	Mali Soininen.....	60
Malin pyöreän pöydän ääressä		Kirjoittajat.....	64
Riitta Manninen.....	33		

Esipuhe

”Yksin emme ole mitään, yhdessä olemme enemmän kuin yksilöiden summa.” Tähän voi kiteyttää ISO-toiminnan perusajatuksen, verkostotyön voiman. ISON toiminnassa tai toimintaedellytyksiin myötävaikuttamassa on ollut vuosien varrella useita henkilöitä. Yhteistä kaikille on ollut henki ja halu olla yhdessä edistämässä ISO-työtä. Tuo henki ei ole syntynyt itsestään, vaan käytännön työn tuloksena: on opittu luottamaan toisen osaamiseen ja vahvuuksiin. Tästä ovat syntyneet vahvat siteet, jotka luovat pohjan menestyksekkäälle verkostotyölle.

Verkostoituminen on sosiaalityössä ja myös terveydenhuollossa tulevana vuosina entistä tärkeämpää. Perinteisten painoaluiden – kuten vaikkapa lastensuojelun tai vanhustyön – rinnalle on nousemassa aivan uudenlaista problematiikkaa. Tästä on konkreettisenä esimerkkinä koko Eurooppaa, mutta myös meidän maatamme koskeva pakolaisten joukkoliike. Ensi vaiheessa tarvitsemme uudenlaisia verkostoja hoitaaksemme tämän akuutin tilanteen maassamme. Aikaa myöten on mahdollista saada osasta tätä pakolaisjoukkoa koulutettua sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia, jotka tuovat mukanaan aivan uudenlaista, etnistä tietämystä hyödyntävää osaamis pohjaa. Se tuo rikkautta koko palvelujärjestelmäämme.

Luottamusta, sitä me nyt tarvitsemme.

ISOlla sydämellä

Tuomo Meriläinen
puheenjohtaja

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry

ISO-tiimi: Sinulle, lukijamme!

Muutos on aina ollut olennainen osa osaamiskeskustyötä. Uuden luominen vaatii muuttumista ja muuttamista. Joskus se on keveämpää ja joskus painavampaa. Kuluvana vuonna koko maailma ympärillämme on myllertänyt, ja sekä kansallinen että alueellinen alan uudistaminen on hakenut uusia linjauksia. Samaan aikaan myös ISOssa on tapahtumassa merkittäviä muutoksia – eikä vähäisin ole ollut se, että ISO-työssä alusta lähtien mukana ollut yksikön johtaja Mali Soininen siirtyi eläkkeelle. Väistämättä viimeaikaiset keskustelut ovat usein sivunneet yhdessä elettyä, koettua ja opittua.

ISO-työ on ollut ja on yhä työtä verkostoissa. Tämän vuoksi halusimme koota verkostotarinoita ja muisteluksia verkostokumppaneiltamme. Pyysimme reilulta pariltakymmeneltä yhteistyökumppanilta kirjoituksia, tarinoita ja henkilökohtaisia muisteluksia ISO-verkostoista. Lähetimme kirjoittajakutsun toiveena lähteä rohkeasti muistelemaan yhteistä ISO-taivalta. Kysyimme, millaisia merkityksiä ja vaikutuksia, kosketuksia ja elämyksiä, kasvuprosesseja ja kumppanuuksia on syntynyt? Mitä verkostokumppanuus on tuottanut? Mitä on luonut verkostomainen kehittämisen tapa? Mitä, jos ISO-verkostoja ei olisi ollut?

Kertoisiko kysymysten ajankohtaisuudesta ja osuvuudesta se, että suurin osa vastasi oitis ottavansa kirjoituskutsun vastaan. Muutama lähetti kirjoituksensa jo saman tien paluupostissa. Kirjoittajissa on sekä jo eläkkeelle siirtyneitä että yhä työelämässä tiukasti kiinni olevia. Osa muistelee hallinnollisia prosesseja ja perustaa kirjoituksensa dokumentteihin. Osa kirjoittaa juttunsa muistikuvien ja tunnelmien pohjalta. Yhtä arvokkaita ja tosia kaikki.

ISO on kaikkien kirjoittajien yhteinen nimittäjä. Me isolaiset uskaltaisimme väittää, että kirjoituksista välittyy myös yhteinen tahto, into ja keskinäinen luottamus. Sanalla sanoen: kumppanuus.

Muun muassa Martti Lähteinen, sosiaalineuvos evp., kirjoittaa, että Itä-Suomi oli osaamiskeskustyön monessa vaiheessa edelläkävijä. Itäsuomalaiset toimijat ovat olleet notkeita ja nopeita verkostoitumaan – aina silloin kun sitä tarvitaan. Esille tulee myös ISO:n rooli kasvattajaseurana: iso osa nykyisistä kansallisen tason sosiaalialan tietoteknologian kehittäjistä on aloittanut uransa ISO:n leivissä.

ISO:n verkostotarinat antavat kuvan pitkäjänteisestä itäsuomalaisesta kehittämisen linjasta. Intoa, kärsivällisyyttä ja sitkeyttä työ on vaatinut. Arvokasta arjen ISO-yhteistyötä.

Kirjoitustyö oli jo taittovaiheessa, kun meidät saavutti suru-uutinen: yllättävä tieto yhden kirjoittajamme, sosiaalialan ja sosiaalityön kehittäjä Riitta Mannisen poismenosta. Vielä Riitan viimeisenä työpäivänä olimme olleet ISOsta yhteyksissä ja suunnitelleet sosiaalityön kehittämistä kansallisena, alueellisena ja maakunnallisena yhteistyönä. Kiitollisuudella muistamme Riitan arvokkaana kumppanina, ja hänen tässä teoksessa esittämänsä toive otetaan yhdessä sydämenasiaksi: ” On erityisen tärkeää, että sosiaalialan kehittäminen omana itsenään ja itsenäisesti voi jatkua. Integraatio ja moniammatillinen työ eivät vähennä tarvetta sosiaalialan omaan kehittämiseen. Integraatio ei ole fuusioitumista.”

Lämpimät kiitokset kaikille kirjoittajille ja verkostokumppaneille – pidetään yhteyttä!

Kuopiossa marraskuussa 2015
Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Tarja Kauppila
johtaja

Arja Jämsén
yksikön johtaja

Sirpa Caunter
hallinto- ja viestintäassistentti

I ALUSSA OLI – tarvetta ja tahtoa, intoa ja luottamusta

”Itä-Suomi kokosi omista lähtökohdistaan laajan toimijoiden verkoston...”

ISO on iso juttu

Elli Aaltonen

ISO eli Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oli Pohjois-Karjalassa keskusteluissa jo ennen valtakunnallista lakia sosiaalialan osaamiskeskuksista. Meillä, sosiaalialan – ja laajemminkin hyvinvointialan – ihmisillä, oli tarve saada sosiaalialalle jotain samaa kuin terveydenhuollossa jo oli. Paikka, jossa sosiaalialaa ja sen koulutusta sekä kehittämistyötä ja tutkimusta voidaan viedä eteenpäin käytännönläheisesti yhdessä kuntien, kansalaisjärjestöjen sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten kanssa.

Tutkittu tieto jäi mielestämme usein vain tutkituksi tiedoksi eikä tullut maastoutetuksi. Tutkimus ei aina myöskään kohdentunut sosiaalialan kehittämisen näkökulmasta kaikkein tärkeimpiin teemoihin. Kunnat yrittivät toteuttaa hyvää sosiaalityötä muutaman työntekijän voimin ilman taustaverkostoa tai tukea. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut keskustelivat sosiaalityön ja sosiaalialan kehittämisestä ilman yhteyttä kuntiin.

Elina Pajula, Arja Jämsén, Markku Niemelä, Seppo Tiainen, edesmennyt Mikko A. Salo, Erkki Asikainen ja monet Joensuun ympäristökuntien sosiaalijohtajat olivat innoissaan. Tehdään Pikku-Akatemia! Tehdään kehittämiskeskus! Erilaisia nimiä sateli. Sitten joku sanoi, että tehdään ISO eli Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Se oli kehittämisnimi hankkeelle, jolle saimme tukea EU:lta, sosiaali- ja terveysministeriöltä ja Itä-Suomen neljän maakunnan liitoilta.

Olimme Itä-Suomessa osoittamassa valtakunnallista suuntaa, millainen osaamiskeskuksen tulisi olla. Hankerahalla saimme työlle kehittäjän ja moni edellä todetuista henkilöistä oli kehittämistyötä ympäröivässä ohjausryhmässä. Ohjausryhmässä

näimme tuolloin, että ISOa tulee kehittää seuraavien kriteerien pohjalta: ISO:n tulee nostaa sosiaalityön ja sosiaalialan profiilia Itä-Suomessa. ISO:n tulee turvata koulutuksen ja tutkimuksen yhteys käytäntöön. ISO:n tulee itsekin toteuttaa maakunnallista ja alueellista kehittämistoimintaa. Ja ISO:n tulee tukea uuden tiedon tuottamista ja auttaa kuntia uusien työ- ja toimintakäytäntöjen kehittämisessä. ISO olisi siis mielestämme iso sosiaalialan innovaattori tai kehittämistyöhön yllyttäjä.

Valtakunnallinen sosiaalialan osaamiskeskusverkosto syntyi

Vuoden 2001 laki sosiaalialan osaamiskeskuksista määritteli sosiaalialan osaamiskeskusjärjestelmän Suomeen. Verkosto on kattava. Maassa on 11 alueellista, itsenäistä osaamiskeskusta. Maantieteellisesti kukin osaamiskeskus kattaa yhdestä neljään maakuntaa. ISO:n alueella on neljä maakuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimii osaamiskeskusten neuvottelukunta. Se muotoilee osaamiskeskustoiminnan valtakunnalliset linjaukset, huolehtii kunkin osaamiskeskuksen erityisistä painoalueista ja sovittaa osaamiskeskusten toimintaa yhteen.

Osaamiskeskusten rahoitus tulee suoraan valtion budjetista. Osaamiskeskuksilla on lisäksi mahdollisuus hakea erillisiä hankerahoja sekä hankkia oman toiminnan tuottoja esimerkiksi koulutuksella. Osaamiskeskusten yhteisö- ja henkilöjäsenten jäsenmaksut muodostavat pienen osan tuloista.

Osaamiskeskusten rooli on vuosien myötä vahvistunut erityisesti palvelurakennemuutoksen seuraajana sekä sosiaali- ja terveysalan yhteisen kehittämisen tukijana alueellaan. Sosiaalityön saatavuuteen ja koulutuspaikkoihin vaikuttaminen on

ollut tärkeä tehtävä erityisesti ISO:n alueella, koska täällä on ollut vaikea saada virkoja täytettyä päteillä sosiaalityöntekijöillä.

Valtakunnallisen Kaste-ohjelman alueellisissa johtoryhmissä sosiaalialan osaamiskeskustoilla on tärkeä rooli. Osaamiskeskus on voinut arvioida hanke-esityksiä ja vaikuttaa alueelle tarpeellisten kehittämishankkeiden synnyttämiseen ja priorisointiin. ISO-alueella on Kaste-hankerahoituksella toteutettu merkittäviä ikääntyneiden, lastensuojelun ja ehkäisevän terveydenhuollon sekä sosiaalihuollon kehittämishankkeita.

Pienet rahat

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat koko elinaikansa toimineet köyhillä rahavaroilla. Osaamiskeskusten valtionavustus on viime vuosina pienentynyt muutamaan miljoonaan. Raha on ollut sanelemassa osaamiskeskustyön sisältöä. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, ISO, on löytänyt alueelleen sopivat sisällölliset prioriteetit ja kytkenyt itsensä hyvin ministeriön rahoittamiin Kaste-hankkeisiin ja niiden alueelliseen suunnitteluun. Kaste-rahoitus on ollut hyvä tie saada riittävän isoja sosiaalialan ja sosiaalityön hankkeita myös Itä-Suomeen. Myös alueiden väliset hyvät käytännöt ovat kehittyneet ja levinneet.

Huoli on sosiaalialan osaamiskeskusten omasta työstä ja tulevaisuudesta. Ehkä rahapula on merkinnyt oletettua heikompaa yhteyttä kuntien sosiaalialan ja sosiaalityön kehittämiseen. Ehkä se on merkinnyt, ettei kovin isoja omia juttuja ole voinut suunnitella, kun selvää budjettirahaa on ollut vähän.

Tulevaisuus?

Osaamiskeskukset ovat jatkossa liian pieniä toimijoita ja liian pienillä puskurirahoilla toimiakseen itsenäisinä. Niille tulee löytää hyvä taustaorganisaatio, joka tukee niitä, ei riistä. Tällaisena näen sellaisen organisaation, joka on lähellä kuntien omaa kehittämistyötä. Isoissa kaupungeissa se voi olla kaupungin oma sosiaali- ja terveysalan organisaatio, joka palvelee koko osaamiskeskusten aluetta. Toinen vaihtoehto voi olla kuntien yhteenliittymä tai maakuntaliitto. Valtion aluehallinto ei voi olla osaamiskeskusten sijoituspaikka sen kuntapohjaisen tehtävän ja praktisen toimintaan kiinnittymisen vuoksi. Siksi vaihtoehtoiksi jäävät tulevan sosiaali- ja terveydenhuollon rakennemalli, keskuskaupunki tai maakuntaliitto. Katsotaan tuleva hallitusohjelma tai siihen kiinnittyvä toimeenpanosuunnitelma ja päätetään sosiaalialan osaamiskeskusten koti sitten.

ISO oli joka tapauksessa meille idean alkupanijoille hieno yhteinen kehittämisen kokemus. Se vahvensi ja vahventaa edelleen itäsuomalaista sosiaalialan osaamista, kuntayhteistyötä ja kehittämistyötä. Ehkä ei niin suuresti kuin alussa haaveilimme, mutta positiivinen sen vaikuttamistyö on joka tapauksessa ollut.

ISO luottamus

Martti Lähteinen

Mikä oli avain sosiaalialan osaamiskeskusjärjestelmän syntymiseen? Tärkeintä oli luonteva vuorovaikutus alueellisten toimijoiden ja valtion keskushallinnon välillä. Osaamiskeskustoiminnan valtakunnalliset linjaukset muodostuivat tässä vuorovaikutuksessa. Ja työssä tarvittiin tänäkin päivänä kaivattua ehdotonta luottamusta kumppaneiden kesken.

Yhteistyön luonnetta kuvasi hyvin se, että välillä keskushallinto oli ajattelussa askeleen alueita edellä, mutta hetken päästä eri alueet vuorollaan kaksi askelta edellä. Se on jäänyt selvästi mieleen, että Itä-Suomi oli monessa vaiheessa tuo edelläkävijä. Itä-Suomi kokosi omista lähtökohdistaan laajan toimijoiden verkoston, joka hallinnollisesti putkahti maailmalle Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistyksenä. Yli 40 tahoja yhdistävä verkosto pohjasi suurelta osin alueella aktiivisesti toimineen Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hankkeen ja opetusosiaalikeskuksen työlle. Verkosto osoitti, että Itä-Suomessa hallittiin alueellinen tahdonmuodostus jo tuolloin – jatkossahan se on ollut Itä-Suomen – ja ISON – keskeinen tavaramerkki.

Sosiaali- ja terveysministeriökin osoitti luottavansa itäsuomalaiseen yhteistyöhön myöntämällä kannatusyhdistykselle noissa oloissa merkittävän suuren EU-hankerahan sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan kehittämiseen. Ajatuksena oli, että Itä-Suomesta saataisiin oppia ja kokemusta niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikin – ja näin kävi.

Olin ministeriön edustajana Itä-Suomen hankkeen johtoryhmässä. Hankkeita oli tuolloin runsaasti eri puolilla maata. Ministeriön hankkeita hallinnoivien virkamiesten nimenomaisis-

ta kehotuksista huolimatta en nähnyt tarpeelliseksi osallistua lukuisten johtoryhmien kokouksiin. Ministeriön sisäisen tarkastuksen mielestä toimintaa olisi pitänyt valvoa huomattavasti aktiivisemmin. Itse näin asian niin, että olisi ollut pikemminkin edesvastuutonta työajan käyttöä matkustella ympäri maata hankkeitten johtoryhmien kokouksessa. Sain tästä ”tarkastustoiminnan laiminlyönnistä” juuri ISON hankkeen osalta muistaakseni jonkinlaisen kirjallisen huomautuksenkin. Yhteistyö pohjautui kuitenkin niin vahvaan molemminpuoliseen luottamukseen, ettei ”tilintarkastajamaiseen työotteeseen” ollut mitään asiallista syytä.

Alueellisesta valmistelusta syntyy laki

Toiminnan jatkuvuuden ja uskottavuuden kannalta oli välttämätöntä kirjata tämän rakennustyön tulokset lakiin. Sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskeva laki syntyi ”normaalista” lainsäädännön valmistelusta poikkeavalla tavalla. Hallituksen ja eduskunnan käsittelyyn vietiin esitys, joka oli loppuun saakka valmisteltu kiinteässä ja hyvässä yhteistyössä alueellisten kumppaneiden kanssa. Näitä alueellisia kumppaneita oli tuossa vaiheessa jo varsin runsaasti, mutta hyvin nuo maakunnan tahdonilmaisut saatiin muodostettua ja koottua.

Alueellinen toiminta oli jo hyvin organisoitunutta. ISON painoarvo oli valmistelussa merkittävä, koska se kokosi neljän maakunnan kuntien ja muiden toimijoiden kannat yhteiseksi tahdoksi. Lakiin kirjattiin pitkälti jo käynnissä oleva osaamiskeskustoiminta, kun tavallisesti lain toimeenpanoon ryhdytään vasta sen tultua voimaan. Kääntöpuolena oli, että ministeriön poliittinen johto ja osin myös virkamiesjohto olivat vähän turhan syrjässä osaamiskeskustoiminnan rakentamis-

ta. He hyväksyivät ja antoivat siunauksensa toiminnalle, mutta eivät aina ottaneet asiaa oikeasti omakseen. Sen sijaan eduskuntakäsittelyssä löytyi aktiivisesti asian taakse asettuvia kansanedustajia, kun asiaa katsottiin enemmän oman kotiseudun ja alueen näkökulmasta.

Valtakunnallisesti tarkasteltuna merkittävimpana ISON panoksena voidaan pitää sen roolia sosiaalialan tietoteknologian valtakunnallisen kehittämisen ja soveltamisen alueella. Ratkaisevan tärkeää pohjatyötä oli Itä-Suomessa tehty jo ennen valtakunnallista Tikesos-hanketta. Olihan sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon koulutus alkanut Kuopion yliopistossa jo vuonna 2000. Kun valtakunnallista Tikesos-hanketta sitten organisoitiin, olivat ISO ja Itä-Suomen yliopisto jo ilman suurempaa pohtimistakin hankkeessa mukana. Hanke oli selvästi ”kolmen kauppa”: Kuntaliitto, THL ja ISO. Sekä ministeriö tietysti neljäntenä ja vahvasti taustalla tukemassa ja organisoimassa.

Muistan hyvin, kuinka yritin koota hankkeen keskeisiä henkilöitä yhteisiin työtiloihin ministeriön yhteyteen vähän terveydenhuollon hankkeen malliin. Tuo ei jälkikäteen ajatellen onneksi kuitenkaan onnistunut. Taisi kaatua sopivien tilojen puutteeseen. Oli taas turvaututtava verkostoitumiseen eikä tuo tainnut yhtään kauhistuttaa fyysisesti etäämmällä olevaa Itä-Suomen joukkuetta. Ja erittäin hyvin tuo malli toimi.

ISO kasvattajaseurana

Ennen Tikesos-hankkeen käynnistymistä Suomesta ei löytynyt montakaan sosiaalialan tietoteknologian todellista osajaa. Tikesos-hanke teki erittäin hyvän ja kattavan pohjatyön

sosiaalialan tiedonhallinnan kehittämisessä. Varmasti yhtä merkityksellistä nykypäivän ja tulevankin kannalta on, että Itä-Suomessa ISON verkostossa kasvatettiin merkittävä joukko uusia sosiaalialan tiedonhallinnan erityisosaajia. Kun nyt katsoo, ketkä valtakunnallisesti ovat nyt viemässä sosiaalialan tiedonhallinnan järjestelmiä eteenpäin, niin kuopiolaisiahan siellä taitaa enemmistö olla. Osa on tietty entisiä kuopiolaisia, koska valtakunnalliset tehtävät ovat kuljettaneet osaajia Helsinkiin.

Kyllä pääministeri Sipilä taitaa olla oikealla asialla, kun on ottanut luottamuksen hallituksen työn ykkösasiaksi. Ei olisi yhtään pahempi juttu nostaa profiilia tässä asiassa myös sosiaalialalla. Aina sanavalmis savolainen Tarja Kauppi la tiivisti asiaa niin hauskaasti Ystäväkirjassani, Tahdolla tuloksia sosiaalialalla (STKL 2010), että haluan laittaa sitaatin kirjasta tähän loppuun: ”Yhteistyö Martin ja työparinsa Pirjo Marjamäen kanssa sujui alusta asti niin hyvin, että totesin aikanaan voivani tarvittaessa uskoa vaikka lapsenikin hoitoon näille ministeriön ihmisille”. Ja kyllä mekin Tarjaan ja ISOon lujasti luotettiin.

Opetussosiaalikeskuksista osaamiskeskukseen

Paavo Kaitokari

Sosiaalialan kehittämisen ja korkeatasoisten palvelujen turvaamisen esteenä on ollut kuntayhteistyön sattumanvaraisuus ja hajanaisuus. Suomalaisen kunnan keskikoko on noin 6 000 asukasta, ja se on liian pieni sosiaalihuollon erityispalveluiden järjestämiseksi. Koko maan kattava verkosto on ollut vain kehitysvammahuollossa, jossa on kuntayhtymäpohjalle rakennettu erityishuoltopiirijärjestelmä. Tätäkin on viime vuosina purettu.

Sosiaalialan vaativa työ edellyttää hyvin järjestettyä ja monipuolisesti käytännön työn kanssa vuorovaikutuksessa olevaa tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoimintaa. Tätä yhteistyötä pyrittiin 1980-lopulla vahvistamaan opetussosiaalikeskuksilla. Sosiaalityön opetusta antavat yliopistot ja yliopistojen sijainti- ja lähikunnat toimivat yhteistyössä sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännön opetuksessa.

Esimerkiksi Kuopion kaupunki ja Kuopion yliopisto sopivat vuonna 1991, että Kuopion sosiaalikeskus toimi opetussosiaalikeskuksena. Sopimukseen kirjattiin, että opetussosiaalikeskus toimii Kuopion yliopiston ja kaupungin välisenä yhdyselimenä sosiaalityön opetuksessa, tutkimuksessa ja kehittämisessä. Opetuksen osalta opetussosiaalikeskuksen tavoitteena oli sosiaalityön perusopetuksen, erityisesti käytännön opetuksen, kehittäminen ja toteutus sekä sosiaalialan ammatillisen jatko- ja täydennyskoulutuksen edistäminen ja toteutumiseen osallistuminen.

Opetussosiaalikeskustoiminta tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön yhteistyömuotona jäi alueelliselta kattavuudeltaan rajalliseksi. Se liittyi lähinnä vain sosiaalityöhön ja sen tutkimukseen ja opetukseen.

Perustava kokous Kuopiossa

Professori Pauli Niemelä järjesti Kuopion yliopiston sosiaalitie-
teiden laitoksella 17.09.1997 kokouksen, jossa päätettiin perustaa Itä-Suomen opetussosiaalikeskusten kannatusyhdistys ry. Kokoukseen osallistuivat Erkki Asikainen, Juha Hämäläinen, Paavo Kaitokari, Marja-Liisa Miettinen, Pauli Niemelä, Mikko A. Salo ja Satu Ylinen. Yhdistyksen perustajajäseniä oli neljä, professori Pauli Niemelä, professori Mikko A. Salo, peruspalvelujohtaja Erkki Asikainen ja sosiaali- ja terveystoimintajohtaja Paavo Kaitokari. Perustajajäsenet muodostivat hallituksen. Puheenjohtajaksi valittiin Pauli Niemelä, varapuheenjohtajaksi Erkki Asikainen ja sihteeri-rahastonhoitajaksi kutsuttiin Marja-Liisa Miettinen.

Yhdistyksen tarkoituksena oli edistää sosiaalialan opetusta ja tutkimusta sekä alan kehittämistä ja erityisosaamista Itä-Suomessa yhdessä sosiaalialan opetusyksiköiden, kuntien ja järjestöjen kanssa.

Yhdistyksen tehtävänä oli edistää Itä-Suomen opetussosiaalikeskusten sosiaalialan yhteistyötä ja koordinoimista. Tavoitteena oli:

- turvata yliopisto-opetuksen käytännön opetuspaikkojen saatavuutta ja monipuolisuutta sekä kehittää käytännön opetusta
- edistää tutkimusta ja tutkimushankkeita sekä turvata rahoitusta
- turvata erityisosaamista kehittämällä alan asiantuntijaverkostoa sekä edistämällä ja järjestämällä koulutustoimintaa
- edistää kehittämishankkeita ja niiden rahoitusta
- välittää kehittämishankkeiden tuloksia ja tutkimustietoa sekä edistää julkaisu- ja tiedotustoimintaa

Yhdistys haki syyskuussa 1997 raha-automaattiyhdistykseltä kolmevuotista hankerahoitusta itäsuomalaiselle syrjäytymisen ehkäisyhankkeelle. Tavoitteena oli tehostaa syrjäytymisen ehkäisyä ja lievittämistä luomalla kattava yhteistyöverkosto sosiaali- ja terveysalan järjestöjen, yritysten, osuuskuntien, seurakuntien, kuntien ja valtionhallinnon yksikköjen välille.

Keväällä 1998 yhdistys järjesti Itä-Suomen alueellisen koulutuspäivän. Kajaani ja Mikkeli tulivat mukaan, ja toiminta laajeni neljän maakunnan alueelle.

Pauli Niemelällä oli keskeinen rooli ISON perustamisessa. Hänellä oli vahva näkemys siitä, että sosiaalialan kehittäminen vaati samanlaisen tutkimuksen, kehittämisen ja koulutuksen erityisvaltionosuusjärjestelmän kuin terveydenhuollolla jo oli. Samoin hän näki, että sosiaalialan hajanaista toimijakenttää kokoamaan ja koordinoimaan tarvitaan sosiaalialan osaamiskeskusverkosto. Pauli Niemelä ennakoி hyvin valtakunnallisen kehityksen ja vaikutti siihen omalta osaltaan.

Sosiaalialan osaamiskeskusverkosto syntyy

Maan kattava osaamiskeskustoiminnan valmisteluverkosto muodostui vuosina 1999–2001. Yhteistyötä koordinoi sosiaali- ja terveysministeriö ja siihen osallistui lukuisat alueelliset tahot: kunnat, kuntayhtymät, oppilaitokset, maakuntien liitot, lääninhallitukset, järjestöt ja yritykset. Yhteistyön muodoksi näytti parhaiten sopivan hallinnollisesti kevyt, avoin, monien tahojen verkostomainen yhteistyö, joka rakentui alueellisista tarpeista ja hyödynsi jo olemassa olevia yhteistyösuhteita.

Vuonna 2001 eduskunta hyväksyi lain sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta. Valtioneuvosto antoi asetuksen, jossa osaa-

miskeskusten alueet määritettiin. Suomeen tuli kahdeksan alueellista ja yksi ruotsinkielinen sosiaalialan osaamiskeskus. ISON toiminta-alue muodostuu Etelä- ja Pohjois-Savon, Kainuun ja Pohjois-Karjalan maakunnista.

Itä-Suomen opetussosiaalikeskusten kannatusyhdistys ry:n nimi muutettiin Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten kannatusyhdistys ry:ksi.

Osaamiskeskus tänään ja huomenna

Osaamiskeskukset vakiinnuttivat nopeasti asemansa sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen kehittämisessä sekä sosiaalialan erityis- ja asiantuntijapalveluiden turvaajina. Toiminnan rahoitus on ollut ja tulee olemaan haasteellista. Valtio on leikannut osaamiskeskusten perusrahoitusta valtiontalouden tasapainottamiseksi. Hankerahoituksen merkitys on kasvanut merkittävästi. Hankerahoituksella ei kuitenkaan voida hoitaa niitä osaamiskeskuksille säädettyjä perustehtäviä.

Suomessa on yritetty tehdä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta useita vuosia siinä onnistumatta. Uuden hallituksen keskeisenä tehtävänä on saada aikaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteellinen uudistus. Mikäli uudistus toteutetaan nyt keskusteluissa vahvimmalla olevalla maakuntamallilla, voi uudistus merkitä sitä, että nykyinen osaamiskeskusmalli joudutaan uudistamaan. ISON osalta se voi merkitä sitä, että toiminta hajotetaan maakuntakohtaisiin osaamiskeskuksiin. Toisaalta tällainen malli voi mahdollistaa maakuntakohtaiset sosiaali- ja terveydenhuollon osaamiskeskukset, jolloin sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiota voidaan syventää. Malli voi tarjota myös nykyistä vakaamman rahoituksen kehittämistoimintaan.

Sosiaalityön koulutus ja kunnat yhteistyöhön

Pauli Niemelä

Sosiaalityön yliopistollinen koulutus Kuopion yliopistossa alkoi vuonna 1984. Tulin nimitetyksi yliopiston sosiaalipolitiikan, erityisesti sosiaalityön professoriksi vuonna 1986. Kun sosiaalityön yliopistollista koulutusta alettiin jäsentää, yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi nousi sosiaalityön ammattitaito. Tuohon aikaan puhuttiin vielä ammattitaidon hankintaa varten tehtävästä sosiaalityön harjoittelusta. Yliopistossa se oli sosiaalityön lehtorille kuuluva opetustehtävä, johon valittiin sosiaalityön käytännön opetuksen lehtori.

Sittemmin alettiin selvemmin tiedostaa, ettei käytäntö ole erillinen saareke opetusohjelmassa. Sosiaalityö on kehittyvä ammatti, jonka opetus on järjestettävä niin, että siinä yhdistyvät luontevasti teoreettiset (opilliset), käytännölliset (ammattilliset) ja tutkimukselliset (menetelmälliset) ainekset. Alettiin tiedostaa, että sosiaalityön koulutustehtävä onkin hyvin vaativa. Sitä oli aikaisemmin opetettu yliopistoissa joko sosiaalipolitiikan suuntautumisvaihtoehtona tai erillisenä ammatillisena koulutuksena, muun muassa sosiaalihuoltajakoulutuksena Tampereen yliopiston opetusjaostossa. Sosiaalityön koulutuksen laajeneminen yliopistoissa juuri 1980-luvulla merkitsi uudenlaista kehitysvaihetta, jossa sain olla mukana.

Kuopiossa sosiaalityötä opiskeltiin aluksi kolmella eri pääainevaihtoehdolla, jotka olivat sosiaalipolitiikka, sosiologia tai sosiaalipsykologia. Itsenäinen pääaine sosiaalityöstä tuli vasta 1990-luvun loppupuolella. Tuo kolmen pääaineen malli tarjosi sosiaalityön opetukselle erilaisia painottumismahdollisuuksia, jotka aluksi palvelivat koulutusta erinomaisesti. Pääaineiden erilainen orientaatio auttoi ammattilaisia suuntautumaan ja syventymään joihinkin sosiaalityön erityiskysymyksiin.

Sosiaalityötä tehdään pääasiallisesti kunnissa, niinpä tarvittiin selkeää yhteistyötä kuntien kanssa. Sosiaalitieteiden laitos

solmi opetussosiaalikeskussopimuksia erityisesti lähikuntien kanssa. Kuopiossa syntyi läheinen yhteistyö silloisen sosiaalijohtajan, Aulis Pirisen kanssa. Neuvottelimme useaan otteeseen siitä, mikä olisi hyväksi sosiaalityön käytännön opetuksessa. Samalla ajattelimme sitä, mikä olisi hyväksi sosiaalityön tutkimuksen kannalta – toisaalta kuntien ja toisaalta yliopiston näkökulmasta.

Jatkossa loimme ensin Kuopion ja sittemmin myös muiden lähikaupunkien kanssa ns. tutkija-sosiaalityöntekijä-järjestelmän. Sosiaalityöntekijä saattoi irrottautua omasta työstään joksikin aikaa tekemään tutkimusta. Tutkija-sosiaalityöntekijöitä toimi erityisesti Kuopiossa, lisälnessä ja Varkaudessa. Monia hyviä raportteja saatiin aikaan, mutta aika vähän varsinaisia opinnäytteitä. Ehkä järjestelmä ennakoisi sittemmin luotua erikoissosiaalityöntekijän tutkintoa (ns. ammatillinen lisensiaattitutkinto).

Opetussosiaalikeskustoiminta ja tutkija-sosiaalityöntekijä-järjestelmä ennakoivat sosiaalialan osaamiskeskusiksi. Pohdimme, että yliopiston ja kuntien yhdyssiteeksi voitaisiin luoda sosiaalityön osaamiskeskus. Ajattelu laajentui sittemmin koskemaan koko sosiaalialaa. Kuopion yliopiston ja Kuopion kaupungin edustavat alkoivat hahmotella Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusta. Tavoitteena oli yliopistollista sairaalaa muistuttava järjestelmä, jossa yliopisto ja kunnat toimisivat yhdessä, kehittäisivät ja tutkisivat alaa yhdessä.

Perustettiin kannatusyhdistys, jonka jäseniä olivat alueen kunnat, kaupungit ja järjestöt sekä yliopisto. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan tulo merkitsi toiminnan laajenemista valtakunnalliseksi.

Jotain ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin

Juha Hämäläinen

Osallistuin aikanaan keskusteluihin, jotka johtivat Sosiaalialan opetuskeskusten kannatusyhdistyksen perustamiseen. Erityisesti mieleeni jäivät Aulis Pirisen, Pauli Niemelän ja Mikko A. Salon visioinnit. Kolmikossa henkilöityi opetusosiaalikeskus-konseptin perusajatus vahvistaa sosiaalipoliittisen tutkimuksen, koulutuksen ja käytäntöjen yhteyttä: sosiaalijohtaja Pirinen oli tutkimusta ymmärtävä käytännön mies, professorit Niemelä ja Salo sosiaalihuollon käytäntöjen kehittämisestä huolta kantavia yliopistomiehiä.

Keskeisenä tavoitteena oli luoda sosiaalipoliittiselle tutkimukselle ja vaikuttamiselle parempia edellytyksiä. Opetussosiaalikeskus rinnastettiin keskusteluissa yliopistolliseen sairaalaan. Se nähtiin yliopiston ja sosiaalihuollon kentän väliin sijoituvaksi organisaatioksi, jossa tuotetaan ja sovelletaan sosiaalipoliittista tutkimustietoa. Samalla sen ajateltiin tarjoavan harjoittelupaikkoja sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön opiskelijoille. Puhuttiin sosiaali- ja hyvinvointialan tutkimus- ja kehittämis-keskuksesta. Tavoitteena oli vastata Itä-Suomen alueen erityisiin rakenteellisiin haasteisiin ja vahvistaa alueen elinvoimaisuutta.

Yhdistysmuotoon päädyttiin, koska se mahdollisti sellaisten rahoitusten hakemisen, joita ei myönnetty julkisille organisaatioille, esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen rahoitukset. Itselläni oli kunnia toimia uuden yhdistyksen ensimmäisenä tilintarkastajana. Raha-automaattiyhdistyksen rahoja ei yhdistyksen tileissä näkynyt, mutta jo ensimmäisenä toimintavuonna yhdistys haki ja sai sosiaali- ja terveysministeriöltä rahoitusta neljä maakuntaa kattavan Itä-Suomen sosiaalialan opetuskeskuksen suunnitteluun.

Yhdistyksen vision ympärille ja tueksi koottiin laaja itäsuomalaisista hyvinvointialan toimijoista koostuva neuvottelukunta. Alkuajan toimeliaisuus sai merkittävää vastakaikua ja valtakunnallista näkyvyyttä, kun vuoden 1999 lopulla sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella esitystä sosiaalialan tutkimuksen, koulutuksen ja käytäntöjen välisten yhteyksien kehittämiseksi. Tästä prosessista syntyi lakisääteinen sosiaalialan osaamiskeskusjärjestelmä.

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen suunnittelu kiinnitettiin seuraavina vuosina vahvasti sosiaali- ja terveysministeriön johtamaan valtakunnallisen sosiaalialan osaamiskeskusjärjestelmän rakentamiseen. Toimin yhdistyksen puheenjohtajana vuosina 2000–2003 ja osallistuin valtakunnallisiin suunnittelukokouksiin. Yhdistyksellä oli keskeinen rooli myös sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimassa kunnallisen sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenne hankkeessa (STEAM). Olin siinä itsekkin mukana.

Puheenjohtajakaudellani tehtiin kaikki perustavanlaatuiset henkilöstökrytoinnit, jotka mahdollistivat toiminnan neljän maakunnan alueella. Yhteistyö vahvisti koulutuksen, tutkimuksen ja käytännön kentän keskinäistä verkostoitumista alueella. Vuoden 2002 alusta voimaan tullut laki sosiaalialan osaamiskeskuksista kiinnitti toiminnan sosiaalialan sosiaalikeskusjärjestelmään ja laissa osaamiskeskuksille asetettiin tavoitteisiin ja tehtäviin. Ne tosin olivat pitkälti samat, jotka olivat toimintaa jo ohjanneet.

Olin alusta lähtien sillä kannalla, että uusilla rakenteilla ei tulisi yrittää korvata kuntien vastuulla olevaa kehittämistyötä. Pidän toivottavana, että kuntavetoisuutta vahvistettaisiin myös ISO-yhdistyksen toiminnassa.

Tähän suuntaan päästiinkin, kun vuonna 2003 puheenjohtajan nuija saatiin sovitetuksi Kuopion sosiaali- ja terveysjohtaja Paavo Kaitokarin käteen. Hänen johdollaan alueellisia yhteistyörakenteita edelleen vahvistettiin ja yhdistyksen hallinnon ja johtamisen käytäntöjä kehitettiin systemaattisesti. Myöhemmin linja jatkui. Paavo Kaitokarin jälkeen vuonna 2006 puheenjohtajaksi valittiin usean vuoden varapuheenjohtajana toiminut Joensuun perusturvajohtaja Erkki Asikainen ja hänen jälkeensä vuonna 2008 Mikkelin sosiaalijohtaja Antti Tervasmäki. Vuonna 2011 puheenjohtajaksi valittiin Kuopion sosiaali- ja terveysjohtaja Tuomo Meriläinen, joka oli ennen puheenjohtajaksi siirtymistään toiminut usean vuoden ajan yhdistyksen varapuheenjohtajana. Nyttemmin hän on siirtynyt Itä-Suomen yliopiston hallintojohtajaksi. Näin hänessä erityisellä tavalla yhdistyy tutkimus- ja korkeakouluhallinnon ja kunnallisen sosiaali- ja terveyspolitiikan tuntemus.

Toiminta on vuosien mittaan kehittynyt, saanut virtaviivaisuutta, kiinnittynyt yhä uudestaan erilaisiin ajankohtaisiin haasteisiin ja löytänyt niissä uomansa. ISO on toteuttanut useita merkittäviä kehittämishankkeita, osin yksin ja osin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Se on ollut vaikuttajan paikalla myös monissa valtakunnallisissa sosiaalihuollon kehittämishankkeissa. Alkuperäinen visio sosiaalipoliittisen tutkimuksen, koulutuksen ja käytäntöjen välisten yhteyksien vahvistamisesta Itä-Suo-messa, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden

ja hyvinvoinnin turvaamisesta alueella ja Itä-Suomen alueen elinvoimaisuuden edistämisestä on kannatellut yhdistystä ja sen vastuunkantajia.

ISO-yhdistyksellä on ollut onni pitää riveissään osaavaa ja sitoutunutta henkilöstöä. Hallitukseen on vuosi vuodelta saatu sosiaalihuollon kenttää monipuolisesti edustavia asiantuntijoita, joilla on ollut edellytykset käydä ajankohtaisia linjakeskusteluja. Hallinto on ollut hyvissä käsissä ja sille on ollut tunnusomaista vastuuta kantavien toimijoiden syvä keskinäinen luottamus. Henkilökohtaisesti pidän suurena etuoikeutena, että olen saanut olla nämä vuodet hallitustyöskentelyssä mukana. Koen vahvasti olleeni saamapuolella. Kiitos!

ISON matkassa viisastuu

Antti Tervasmäki

Minua pyydettiin mukaan Itä-Suomen opetussosiaalikeskusten kannatusyhdistykseen joskus vuonna 1999. Olin vähän otettu, sillä piirissä näytti pyörivän merkittäviä sosiaalipoliitikon ”staroja”. Muun muassa professorit Pauli Niemelä ja Juha Hämäläinen Kuopion yliopistosta ja Mikko A. Salo Joensuun yliopistosta, sosiaalijohtajat Paavo Kaitokari Kuopiosta ja Erkki Asikainen Joensuusta. Lisäksi nouseva tähti, sosiaalineuvos Elli Aaltonen Joensuusta. Miksikäs ei yksi mikkeliäinenkin sopinut joukkoon.

Yhdistyksen tarkoituksena oli lähentää kuntien ja yliopistojen välistä yhteistyötä, edistää harjoittelijoiden ja pätevien sosiaalityöntekijöiden saamista sosiaalitoimistoihin sekä käydä keskustelua uudistuvasta sosiaalipoliitikasta.

Kokouksia pidettiin pääasiassa Kuopiossa. Kuntaliitokset ja sosiaali- ja terveystoimien yhdistymiset olivat silloin ajankohaisia - ja tietenkin myös talous. Sitten alkoi tihkua tietoa, että maahan ollaan perustamassa sosiaalialan osaamiskeskusia, ja minunkin, umpisosiaalipoliitikon ilme alkoi kirkastua. Että ihan omaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa sosiaalihuoltoon, ilman medikalisoitua. Ja rahat valtion budjetista, loistavaa.

ISON hallituksessa keskusteltiin Martti Lähteisen sosiaali- ja terveysministeriöstä esittämästä kysymyksestä, voisimmeko hallinnoida Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusta. Vastaus oli myönteinen, ja meistä tuli työnantajayhdistys. Organisoituminen alkoi puheenjohtaja Juha Hämäläisen johdolla, kun saimme Tarja Kauppilan organisoitiprojektin johtajaksi. Oikea sosiaalityön tohtori.

Pidin hallituksessa Mikkeliä pinnalla ja järjestelin ISON jäsenmaksun kaupungin budjettiin. Mikkelin johtoa ei koko juttu

oikeastaan kiinnostanut, sillä aika meni kuntaliitoksen valmisteluun ja organisointiin. Mikkelin yksikön johtajaksi saimme KM Mali Soinisen. Malista tulikin varsinainen visionääri, organisaattori ja yhteyksien rakentaja. Elettiin vuotta 2001.

Kuntiin lähetettiin Hämäläisen ja Kauppilan 31.5.2001 allekirjoittama kirje, joka alkoi juhlavasti ”Arvoisat sosiaalialan asiantuntijat. Osaamisen vahvistaminen on nostettu valtakunnallisesti keskeiseksi tehtäväksi sosiaalialalla. STM pyrkii tähän rakentamalla valtakunnallisen sosiaalialan osaamisverkoston. Perusteilla on yhdeksän osaamiskeskusta, joista yksi on tulososa Itä-Suomeen.”

Järjestin melkein saman tien ISO-infotilaisuuden Mikkelin seudulla, ja kehotin kuntia liittymään Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen. Vähitellen kaikki Etelä-Savon kunnat liittyivät ISOon.

Maaseutusosiaalityö – ensimmäinen hanke

Valtakunnallinen verkostoituvat erityispalvelut -hanke (VEP) kirkasti vielä hetken sosiaalityön himmeää taivasta ja päättyi vuonna 2004. Tarja taisi aktiivisesti hakea hankkeita, eikä se ollut huono asia hallituksen näkökulmasta. Mali taas alkoi Mikkeliissä määrätietoisesti verkostoitua seudun kuntien ja oppilaitosten, esimerkiksi Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Pieksämäen DIAKin kanssa.

Perustettiin Etelä-Savon maakuntajaos, jonka puheenjohtajaksi tulin 2003. Varapuheenjohtajaksi valittiin sosiaalijohtaja Veijo Heinonen Savonlinnasta. Maakuntajaos oli minulle loistava foorumi tutustua eri tahoihin, joihin muutoin en olisi kenties ollut yhteydessä. Kokoonnuimme eri puolella Etelä-Savoa, mutta paras paikka taisi olla kuitenkin Mikkelin hiippakunnan

tuomiokapituli. Vieläpä itse herra piispa Voitto Huotari oli paikalla. Sosiaalityö ja teologia kohtasivat, eivätkä ne koskaan mielestäni ole kaukana olleetkaan.

Etelä-Savon ensimmäisiä hankkeita oli Maaseutusosiaalityö, maaseudun yhteisöllisyys ja sosiaaliset innovaatiot. Vetäjäksi tuli DIAKista innokas ja innovoiva teologi Simo Lahtinen. Hän käytti uskonnollisdramaattista kieltä. Näyte hankeraportista: ”Maa oli autio ja tyhjä... Julma henki tuntuu liikkuvan vetten päällä. Puhdasta vettä, raitista ilmaa, luonnon kauneuttakin tosin riittää, vaikka koko Euroopalle jakaa. Mutta kun ihminen – Luojan kätten töitä hänkin – voi pahoin autioituvalla ja tyhjenevällä Suomen maaseudulla.” Hän kuvaa vanhuutta vähäväkisellä alueella: ”Mitä on vanhuus vähäväkisellä maaseudulla. Harvenee siinä hapset, mutta taitaa harveta hyvään elämään tarvittavat peruspalvelut vielä nopeammin. Kerran viikossa kirkolle WC-paperirullista kiikareita värkkämään, sekös tosimiestä virkistää.” Juvan sosiaalityöntekijä Kyllikki Klemm toimi ansiokkaasti projektityöntekijänä, ja Juva sai mainetta edistyksekkäänä kuntana. Osallistuimme myös päihde- ja mielenterveystyön hankkeisiin.

Antoisaa hallitustyöskentelyä

Aina on ollut mukava lähteä Mikkelistä ISON hallituksen kokoukseen. Tietää tapaavansa alan asiantuntijoita ja saavansa vaihtaa ajatuksia kollegojen kanssa. Sosiaalijohtaja on oikeastaan aika yksin työssään, siksi on terapeutista tavata joskus muitakin alan ihmisiä. Muistan erään aamun ennen kokouksen alkua. Joimme siinä kahvia, Asikainen, Markkanen, Pajula, Rissanen ja keitä siitä nyt olikaan. Silloinen puheenjohtaja Kaitokarin Paavo tulee sisään. Näen heti, että Puavolla on sel-

lainen ilme kasvoilla, että nyt on syttynyt joku lamppu. Paavohan on myhäilevä pohjoissavolainen strategisti ja harvinaisen suorasanainen savolaiseksi.

”Minnoon aatellu että ISOssa on siirryttävä BSC:hen, muutoin ei tätä kokonaesuurta kyetä hoitamaan.” Minä ajattelin jo, että onko niin huono tilanne, jotta kasvimirkyjohdannaiset pitää ottaa käyttöön. Tarja istui vastapäätäni, ja huomasin, että ilme pysähtyi hetkeksi eloisalta esittelijältämmekin. Muutkin hiljenivät. Paavo nimittäin lanseerasi juuri Kuopioon tullutta BSC-mallia (tasapainotettu tuloskortti). Sulavasti hän alkoi sitten esittää, mittee se on, kriittiset menestystekijät, arviointikriteerit, tuloskortit, strategia, visio. ”Soppiiko tämä teille?” Hallitus nyökytteli: Siitä vaan, uutta pitää saada.

Minusta tuli sitten puheenjohtaja vuosiksi 2008–2010 Asikaisen Erkin jälkeen. Vähän röyhistelinkin mielessäni. Piti skarpata ja valmistautua kokouksiin huolellisemmin, vastuuntunne lisääntyi. Onneksi valtion rahoitus oli silloin kunnossa, toista on nyt. Tarjan kanssa väänsimme muun muassa työsuojelusuunnitelman, hallintosääntöä ja toimenkuvia tarkistettiin ja BSC-tuloskeskustelua käytiin. Jälkeeni puheenjohtajaksi tuli Tuomo Meriläinen, erinomainen puheenjohtaja palvelurakennemuutoksen ja talouskriisin keskelle. Niin, istunhan minä vieläkin hallituksessa.

ISON toiminta on antanut minulle paljon. Hyviä tuttavuuksia, kollegiaalisia keskusteluja ja tietoa ajankohtaisista asioista. Ehkäpä myös tukea työhöni.

Järjestökonkari muistelee

Elina Pajula

Oli aikamoinen kynnys lähteä muistelemaan ISOa. Yritin etsiä arkistojeni kätköistä muistioita, pöytäkirjoja, dokumentteja – omaa totuuttani siitä, miten asiat etenivät ja prosessoitui-
vat ISOksi. Sitten onneksi ymmärsin, että minulta pyydettiin muistoja, ei faktaa eikä historiankirjoitusta. Ja kyllähän niitä muistoja löytyy!

On vaikea hahmottaa, mihin verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hanke päättyi ja mistä ISO alkoi, niin kiinteästi omassa mielessäni STM:n johtama hanke kiinnittyi sosiaalialan osaamiskusten syntyyn. ISON erityisiä kättilöitä olivat Lähteisen Martti ja Marjamäen Pirjo. Heillä oli vahva usko osaamiskusten tarpeeseen, ja heidän kannustuksensa oli ensiarvoisen tärkeää.

Pohjois-Karjalassa muistan avainhenkilöksi Elli Aaltosen, joka silloisessa työssään lääninhallituksessa kuljetti ISO-prosessia eteenpäin. Myös Erkki Asikainen opetussosiaalikeskuksen kannatusyhdistyksen perustajajäsenenä oli tiiviisti mukana ISON synnyssä ja myöhemmin pitkään ja sitoutuneesti sen hallituksessa. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen puheenjohtajana toimineen Markku Niemelän ja Hyve-projektin kuntakumppanini Annamari Savelan kanssa käytiin pitkiä ja eteenpäin vieviä keskusteluja sosiaalialan osaamiskeskuksen tarpeesta ja tavoitteista maakunnassa.

Muistan hyvin sen kokouksen lääninhallituksen tiloissa Joensuu-
suussa, jossa keksittiin nimi ISO. Kuka sen ensin lausui, sitä en enää muista. Haluaisin tietysti väittää olleeni nimen keksijä,

ainakin olin siinä kokouksessa mukana. Kokouksesta muistan myös Pauli Niemelän, jonka mielestä nimi kuulosti hyvältä.

Itä-Suomi etujoukoissa

Päätimme taas kerran olla Itä-Suomessa etujoukoissa ja haimme sosiaali- ja terveysministeriöstä resurssia ISO-hankkeelle. Tavoitteena oli varsinaisen sosiaalialan osaamiskeskuksen luominen. Olin tuolloin Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton suunnittelijan tai kehittämisspäällikön vakanssilla ja otin vastuun hankesuunnitelman kirjoittamisesta. Matkalla Nurmekseen tai jonnekin Ylä-Karjalaan, varmaankin luottamus-
henkilökoulutusta pitämään, istuimme Ellin kanssa auton takapenkillä. Elli kommentoi suunnitelmaa, ja budjettia sorvattiin. Niin suunnitelma valmistui ja rahatkin saatiin. Kannatusyhdistyksen olemassaolo mahdollisti nopean toiminnan. Taustarakenne oli jo valmiina.

ISON alkuvaiheen projektiajoista muistan pitkät ja perusteelliset kokoukset. Neljän tunnin kiekkoapaikalla piti käydä siirtämässä kiekkoa, ettei ropsahtanut sakkoja. Neljän maakunnan toimintakulttuurien sovittaminen yhteiseksi osaamiskeskustoiminnaksi oli aikaa vievää ja välillä hermojakin kuluttavaa. Voidaan arvioida, että ISO-toiminnalla osaltaan tasoitettiin tietä myös Kaste-yhteistyön sujuvuudelle Itä- ja Keski-Suomessa.

ISON aloittaessa Pohjois-Karjalassa oli opittu tekemään yhteistyötä yli toimintarajojen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitolla ja Joensuun kaupungilla oli 90-luvulla Hyve-projekti, jossa kehitettiin laajasti yhteistyötä julkisen sektorin, järjestöjen ja oppilaitosten kesken. Tähän yhteistyöverkostoon ISO toi tär-

keän kokonaisuuden. Itse olin Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton työntekijä ja työalueenani oli koko Itä-Suomi. ISON kautta tutustuin vuosien myötä muiden ISO-maakuntien toimijoihin ja verkostoihin. Monta kertaa olinkin ISON verkostokokouksissa esittelemässä milloin mitäkin barometria.

Kumppanuus ja vuoropuhelu jatkukoon

Kansalaisyhteiskunnan tuntemus on olennainen osa muun muassa kuntatoimijoiden sosiaalialan osaamista. Ilman tätä tuntemusta kumppanuus ja aito vuoropuhelu eivät ole mahdollisia. Oma roolini on ollut tuoda ISO-toimintaan järjestö- ja kansalaisnäkökulmaa. Työ jatkuu nyt Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen, keskikokoisen maakunnallisen yhdistyksen toiminnanjohtajana.

Sosiaalialan osaamisen turvaaminen ja kehittäminen muuttuvassa palvelurakenteessa on meille sosiaalipolitiikan toimijoille yhteinen tehtävä. Muistelen ISOa lämpimästi tässä työssä ja toivon, että hyvä ja tavoitteellinen yhteistyömme kantaa hedelmää myös jatkossa!

II VAHVOJA VERKOSTOJA JA TYÖN ILOA

"Silloin tällöin työuransa aikana ihminen kokee olevansa jonkin historiallisen muutoksen tai murroksen äärellä..."

ISOssa töissä – näköalapaikalla

Sari Rissanen

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja sen verkostot avautuivat minulle erityisesti yli kymmenen vuotta sitten, kun pääsin onnekseni tuuraamaan Kauppilan Tarjaa ISO:n johtajana. Jo tuolloin verkostot olivat ISOlle tärkeitä, sillä muistan Tarjan ja silloisen ISO:n hallituksen puheenjohtajan Paavo Kaitokarin kysyneen verkostoista työpaikkahaastattelussa. Eihän niitä juuri tuolloin ollut, mutta ISO-työ aukaisi näköalapaikan sekä alueellisiin että kansallisiin verkostoihin. Lisäksi jo tuolloin tehtiin kansainvälistä yhteistyötä esimerkiksi Sortavalaaan.

Siihen aikaan 1990-luvulla toimittiin kovasti esimerkiksi alueellisten klusteri- ja makrohankkeiden verkostoissa ja aloitettiin kansallista Sosiaalialan kehittämishanketta. Ajatuksena oli edistää asiakastyötä tekevien kehittämysyksikköjen verkostoa maakunnissa. Samoin keskustelussa olivat silloisen Stake-sin alueellistamis päätökset ja pyrkimys saada vähintään sosiaalialan tietohallinnon kehittämisvastuuta tänne itäiseen Suomeen. Myös sosiaalityöntekijöiden keskinäistä verkostoitumista pyrittiin edistämään Itä-Suomen sosiaalityöntekijäpäivillä. Kaikessa tässä työssä oli jo tuolloin vahvasti läsnä ISO:n viestivä ja kehittämiseen kutsuva ote.

Lisäksi mieleen nousee ISO:n pyrkimys vahvistaa maakuntaliitosten ja sosiaalialan toimijoiden kumppanuutta. Tämän päivän aikaperspektiivistä katsottuna on helppo sanoa, että tältä osin on paljon muuttunut. Kuitenkin jo tuohon aikaan oli tunnistettavissa se, että ISO:n alueet olivat verkostoiltaan ja keskinäiseltä luottamukseltaan vähän eri vaiheissa. Esimerkiksi Kainuun

malli tuotti omanlaisensa verkstorakenteen maakunnan toimijoiden välille. Kainuun verkostotyöstä muistan aina sen, että ISO:n auttajaverkosto voi syntyä nopeastikin. Yhtenä pakkasiltana Kainuun seminaaripäivän jälkeen autoni ei käynnistynyt. Ei hätää, vieressä olleen poliisilaitoksen miehet antoivat avun.

Keskeisiä kansallisia verkostoja olivat esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton työryhmät ja kuulemistilaisuudet sosiaalisen kehittämisestä. Jo tuolloin keskustelua herättivät esimerkiksi kuntien lisääntyvät tehtävät, valtionhallinnon ja paikallisten toimijoiden suhde tai yksityiskohtana esimerkiksi perheiden palveluja kokoavan yksikön tai verkoston nimi. Vastaavasti sosiaalialan osaamiskeskusten johtajien keskinäinen verkosto toimi valtakunnallisen kehittämisen valmistelevana foorumina. Sieltä aloitteleva ISO-johtaja sai uutta oppia ja tukea. Osaava ISO-työyhteisö ja -hallitus olivat myös korvaamaton tuen lähde.

Monien toimijoiden nimet ja organisaatorakenteet ovat muuttuneet sitten 2000-luvun alkuvuosien. Esimerkiksi lääninhallitukset, Stakes, monien järjestöjen ja kuntien nimet tai maakunta- tai kaupunkialkuiset opistot, ammattikorkeakoulut tai yliopistot ovat jo historian siipien havinaa. Kuitenkin on helppo sanoa, että kun kerran hyviin verkostoihin pääsee mukaan, niin niitä eivät organisaatorakenteet eivätkä työpaikan vaihdot murra. Ei ole yksi eikä kaksi kertaa kun ISO:n verkostot ovat läsnä ja kumppanina nykyisessäkin työssäni monitieteisyteen sitoutuneessa Itä-Suomen yliopistossa.

ISO tuli Pohjois-Karjalaan

Tuula Kukkonen

Muistan ISON jo ajalta ennen ISOa. Työskentelimme yliopistolla samaan aikaan Arja Jämsénin kanssa. Hänen tehtävänsä 1990-luvun alkupuolella liittyi opetussosiaalikeskuksen kehittämiseen Itä-Suomessa. Kyse taisi tarkemmin olla Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan yhteistyöstä. Siihen aikaan tuo kehitys vaikutti uudelta. Professorit ja kaupunkien sosiaalitoimen johtavat viranhaltijat kokoontuivat pohtimaan yhteistä toimintaa, joka asettuisi yliopistojen ja kuntien välille, kehittämään sosiaalityön käytännön opetusta. Näin sen ymmärsin.

Paljon lie tapahtunut sen jälkeenkin, kunnes vuonna 2001 kuului uutisia: Suomeen perustettaisiin sosiaalialan osaamiskeskus! Tuolloin olimme jälleen Arjan kanssa samassa työpaikassa, tällä kertaa Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Sieltä Arja kutsuttiinkin sitten kesän jälkeen käynnistämään ISO-toimintaa Pohjois-Karjalan yksikössä. Pohjois-Karjala tuli osaksi Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusta.

Silloin tällöin työuransa aikana ihminen kokee olevansa jonkin historiallisen muutoksen tai murroksen äärellä, ja silloin tuntui juuri siltä. Sosiaalialaa ja sosiaalialan osaamista, oli nyt tarkoitus nostaa esille ja vahvistaa, jollakin vielä silloin tuntemattomalla tavalla. Koulutuksen ja työelämän yhteyttä oli myös tarkoitus vahvistaa, varmaankin kumppaakin kehittämällä. Lisäksi oli itäsuomalainen laveus: Neljä maakuntaa, maantieteellisesti ja varmaan henkisestikin hyvin laaja alue.

Samoihin aikoihin soi minunkin puhelimeni, ja minua kysyttiin virittelemään verkostoyhteistyötä ISO-alueelle vammaisalan asioissa. ISO-verkostossa oli tarkoitus toimia, niin että rahoitus kanavoitui silloisen Honkalammen kuntayhtymän kautta. Hon-

kalamella oli myös työhuoneeni ensimmäisen vuoden ajan. Sitten ISO sai työtilat Niskakadulta, jonne minäkin muutin. Tässä työssä olin kahden vuoden ajan. Kuntayhtymä oli työnantajani, mutta samaan aikaan koin vahvasti tekevänä työtä ISO-verkostossa. Sain myös osallistua ISON kokouksiin. Tässäkin oli jotain verkostoyhteistyölle olennaista: Ei ole väliä sillä, mistä palkka tulee. Olennaisempaa on pelata yhteen.

Muistumia, hetkiä ja tunnelmia

Sanotaan, että aika kulta muistot. Siitä en ole ihan varma, mutta ainakin aika peittää paljon muistoja, näköjään lyhytkin aika. Enimmäkseen muistan yksittäisiä hetkiä tai tunnelmia, kohtaamisia ja ihmetyksiä. Kaksi vuotta on hyvin lyhyt aika aikaansaannoksille, joten keskityinkin tässä pohtimaan muutamia mieleen jääneitä oppimisen kokemuksia.

Olin aiemmin työskennellyt Hengitysliiton palveluksessa, kuntoutustoiminnassa, joten minulla oli kokemusta vammaisjärjestötoiminnasta, yhdestä näkökulmasta. Kaksi ISO-vuotta opetti minulle jotain uutta siitä, kuinka moninainen onkaan vammaisjärjestöjen kenttä, kuinka moninaisia ovatkaan vammaisalan kehittämiseen liittyvät kuumat perunat ja kuinka paljon näissä kysymyksissä olikaan tekemätöntä työtä.

Työhuone Honkalamella avasi kurkistusikkunan kehitysvammatyön moninaiseen arkeen, ennen kaikkea kuntouttavaan toimintaan ja muuhun päivä- ja työtoimintoihin. Erityisesti ansiokkaan taide- ja kulttuuritoiminnan värikylläisyys ja moniäänisyys jäivät monina välähdyksinä mieleeni. Tätä taustaa vasten ymmärrän iloita vuoden 2015 Suomen euroviisuedustajasta.

Maakuntarajat ylittävä verkostoituminen korostui kovasti. Pohdittiin, mikä meitä kaikkia yhdistää, mitä on tarpeen tehdä ja kehittää yhdessä. Ja ihan kasvokkain kokoonnuttiin kohtamaan. Tässä touhussa tuli todistettua, että Joensuusta Kajaniin on pitkä matka, eikä Mikkelikään mitenkään lähellä ole. Jokaisella maakunnalla oli omia erityispiirteitään ja toimintamallejaan, ja ainakin silloin ajateltiin, että niitä jakamalla voidaan oppia. Ehkä maantiede kuitenkin rajoitti tämän jakamisen liian vähiin.

Välittävän toimijan roolista muistan puhutun paljon. Välittäminen nähtiin eri toimijoiden välissä toimimisena, yhteen kokoamisena, ehkä tulokkaamisenakin. Sekä lisäksi tietysti välittämisenä, sellaisena kuin sen arkikielessä ymmärrämme. Välittävän toimijan tarve näkyi selvästi: eri toimijoilla oli tahtoa yhteiseen kehittämiseen, kun vain joku kutsui koolle, nosti teemoja ja kutsui vielä uudemman kerran. Jatkuvuuden ja pitkäjänteisyyden kaipaus oli kuultavissa selvästi.

Osaamisen vahvistamista

Sosiaalialan osaamiskeskus, mitä se tarkoitti osaamisen näkökulmasta? Työntekijöiden osaamisen vahvistamista, mutta usein myös esille nostamista. Kokeneet konkarit jäävät usein vähälle huomiolle. Ja usein tuli vaikutelma, että erityisosaajat tekevät työtään kovin yksin – toinen samanlainen saattoi löytä vasta naapurikaupungista tai jopa -maakunnasta.

Vammaisalan verkostoyhteistyössä pohdittiin sitäkin, kuinka varmistaa erityisosaaminen. Miten varmistaa, että erityisosaamista olisi saatavissa kaikkialla? Miten varmistaa, että erityis-

osaamisella olisi myös edellytykset kehittyä? Tuntuu tutulta tässä ajassa elävän palvelurakennepöytätyön näkökulmasta.

Tulevien työntekijöiden osaamiseen haluttiin vaikuttaa toimimalla työelämän ja koulutuksen ”välissä”. Kehittämisyksiköitä ideoitettiin innolla, ja niiden kuviteltiin mahdollistavan kohtauksia työssä jo olevien ja työhön opiskelevien kesken. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun kanssa suunniteltiin muun muassa oppimisympäristöhanke, jonka avulla kehitettiin harjoittelujen yhteistyökäytäntöjä. Ja mistä löydänköän itseni vuonna 2015: Karelia-ammattikorkeakoulusta kehittämästä oppimis- ja palveluympäristöstä.

Samoin löydän itseni edelleen ISO-yhteistyöstä. Jossain vaiheessa olin ammattikorkeakoulun edustajana ISO:n hallituksessakin. Enimmäkseen yhteistyö on kuitenkin ollut yhteistä työtä ISO:n Pohjois-Karjalan yksikön, ja Arjan, kanssa.

ISO ja Karelia ovat avainkumppaneita, joten organisaatiotkin kohtaavat, mutta oikeastihan yhteistyö on ihmisten yhteisiä tekemisiä. Tekemiset vaihtelevat, mutta osaamisen ympärillä kaikki kuitenkin pyörii. Tätä nykyä fokus on ikäosaamisessa ja kirjoittamisessa, osaamisen – tai osaamisen tarpeen – näkyväksi tekemisessä.

Kumppanuudet kantavat pitkälle

Marjut Arola

Pohtiessani suhdettani Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen nousee ensimmäiseksi mieleeni sana kumppanuus sen monissa eri muodoissaan. Yli kymmenen vuoden yhteistyön aikana on rakentunut useita, sekä ammatillisesti että henkilökohtaisesti merkittäviä kumppanuuksia. Niihin sisältyy paljon yhteistä tekemistä, jaettuja onnistumisen kokemuksia ja mieleen painuneita kohtaamisia. Joskus on tosin myös tarvittu sisua, sinnikkyyttä ja kekseliäisyyttäkin. ISON viitoittamana sosiaalialan kehittämisen suunta on kuitenkin ollut aina selkeä - tunnetun räppärin sanoin eteen ja ylös!

Olen saanut pelata maakunnallisessa ISO-joukkueessa erilaisilla pelipaikoilla. Vuosien varrella ammatillista peliaikaa on kertynyt sosiaalityön, maakunnallisen hyvinvointityön ja sosiaalialan koulutuksen kehittäjän pelipaidassa. Väliin mahtuu myös epävirallisempia, luottamustoimien, kirjallisuuden, matkailun ja sosiaalipoliittisen keskustelun parissa vietettyjä yhteisiä hetkiä. Tämän kokemukseni perusteella jäsenän ISON roolia sosiaalialan kehittämisen kentällä kolmen tehtävän kautta: verkostojen rakentajana, strategisena kehittäjänä ja osaamisen vahvistajana.

ISON merkitys sosiaalialan maakunnallisten verkostojen koordinoijana on kiistaton. Pohjois-Karjalassa tarve sosiaalityöntekijöiden keskinäisen yhteistyön lisäämiseen nousi esille sosiaalityön kehittämishankkeessa 2000-luvun alkupuolella. Tuolloin erityisesti pienten maaseutukuntien yksin työskentelevät sosiaalityöntekijät kokivat tarvetta ammatillisen vertaistuen ja yhteistyön vahvistamiseen. Heidän aloitteestaan hankkeessa kokeiltiin erilaisia yhteistyötapoja, kuten kehittämisryhmiä, työkokouksia, koulutuksia ja ryhmätynönohjausta.

Myöhemmin nämä sosiaalityön kehittämisryhmät sulautuivat luontevasti osaksi ISON maakunnallisia verkostoja. Nämä asiantuntijaverkostot ovat toimineet ISON koordinoimana aktiivisesti jo vuosien ajan vahvistaen sosiaalialan tietoon perustuvaa kehittämistä omilla osaamisalueillaan.

Hyvinvointialan strategista kehittämistä

Saumaton yhteistyö ja verkostoituminen ovat olleet myös Pohjois-Karjalan hyvinvointitoimialan kehittämisen vahvuuksia. Pohjois-Karjalaa voidaankin perustellusti kutsua hyvinvointialan strategisen kehittämisen edelläkävijäksi. Maakunnassa on vahvoja hyvinvointialan toimijoita, osaamista ja ennen kaikkea yhteistä kehittämisen tahtoa. Verkostoituneilla toimintatavoilla on haettu aktiivisesti uudenlaisia ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen. Tuorein esimerkki tästä yhteistyöstä on valtakunnalliseen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyvä maakunnallinen Siun Sote -malli.

ISO on ollut alusta alkaen keskeinen toimija myös Pohjois-Karjalan maakunnallisen hyvinvointityön rakentamisessa. Maakunnallisen yhteistyön katsotaan käynnistyneen Verkostoituneet erityispalvelut (VEP) -hankkeesta 1990-luvun lopulla. Myöhemmin tätä verkostoituneen monitoimijuuden toimintamallia on viety eteenpäin erilaisissa maakunnallisissa työryhmissä, kuten ISON Pohjois-Karjalan jaostossa, sosiaali- ja terveysjohdon työkokouksissa, Pohjois-Karjalan hyvinvointiryhmässä, Järjestöasian neuvottelukunnassa ja sosiaali- ja terveysalan osaamisverkostossa. Valtaosa näistä työryhmistä toimii edelleenkin Pohjois-Karjalan maakuntaliiton koordinoimana.

Kehitys kehittyä – kumppanuudessa

Parhaillaan tiivis yhteistyö jatkuu sosiaalialan koulutuksen ja osaamisen kehittämisen parissa. ISON ja Karelia-ammattikorkeakoulun pitkää yhteistyötä on ryhdyttävä vuonna 2013 solmittu avainkumppanuussopimus. Yhteiseksi kehittämisen kärkeksi on nostettu ikäosaaminen, jota on viety eteenpäin niin maakunnallisesti, kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Erittäin ikäosaamiseen liittyvä julkaisutoiminta on ollut viime vuosina tuottoisaa. Asiantuntijaorganisaationa ISO on osallistunut sosiaali- ja terveysalan koulutuksen opetussuunnitelmatyöhön, uudenlaisten oppimis- ja kehittämissympäristöjen suunnitteluun sekä hanke- ja kansainvälisyysyhteistyöhön.

Yllättäen muistan, että ISO-työ on myös opettanut paljon hyödyllisiä käytännön taitoja. Olen oppinut ajamaan muuttokuormaa pakettiautolla, purkamaan ja kokoamaan huonekaluja sekä kalustamaan uusia toimitiloja. Sitä alussa mainittua kekseliäisyyttä tarvittiin esimerkiksi silloin, kun Rantakadun uusiin tiloihin tilatut työpöydät eivät ennättäneetkään saapua ennen maisteriopiskelijoiden luentojen alkua. Tai kun jäimme Siperian junamatkalla lukupiirisiskojen kanssa ylimääräiseksi viikoksi Pekingiin Euroopan taivaalla leijuvan tuhkapilven takia. Kaikesta on kuitenkin selvitty – ja kunnialla.

Kun on saanut olla ISOssa monessa mukana pidemmän aikaa, huomaa, että tärkeiden asioiden eteen on tehtävä työtä pitkäjänteisesti. Jo kymmenen vuotta sitten kirjoitimme ISO-julkaisuun silloinkin niin ajankohtaisista teemoista: sote-uudistuksesta, sosiaaliryöön työtapojen kehittämistä ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön vahvistamisesta. Nuo samat teemat ovat edelleenkin hyvin ajankohtaisia. Kehitys kehittyä, joskus isoin, joskus pienemmin askelin.

Malin pyöreän pöydän ääressä

Riitta Manninen

Aloitin työt Mikkelissä johtavana sosiaalityöntekijänä alkuvuonna 2002. Kollegat puhuivat paljon isosta, kesti aikansa ennen kuin ymmärsin, että kyse oli ISOsta, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta. ISO tuli pian tutuksi Soinisen Malin aktiivisen otteen myötä. Oli työkokouksia, verkostoja, tapamisia ja hanke-ideointia.

ISON Etelä-Savon yksikkö sijaitsi ammattikorkeakoulun vieressä, entisessä talonmiehen asunnossa. Toimiston keittiön pyöreä pöytä muodostui monen eteläsavolaisen kehittämishankkeen alkupisteeksi. Siellä syntyi muun muassa maaseudun sosiaalityön hanke ja Etelä-Savon sosiaalityön hankkeet.

Mali tunsu ja tuntee laajan joukon eteläsavolaisia ja valtakunnallisia sosiaalialan toimijoita ja vaikuttajia. ISON alkuvaiheessa hän kokosi verkostot ja toi eri toimijat yhteen. Monen yhteistyökumppanin ensi tapaaminen oli ISON toimistolla. Verkostojen jäsenet saivat aina asiantuntevia neuvoja ja ohjeita ja vinkkejä, miten mennä eteenpäin, jos oma ajattelu oli jumiuunut. Etelä-Savossa toimi useita eri verkostoja: sosiaalityö, varhaiskasvatus, vammaispalvelu, päihdetyö ja vanhuspalvelu – ainakin niillä kaikilla oli vuosittaiset verkostotapaamiset ja foorumit. Maakuntaliiton ja aluehallintoviraston kanssa ISO järjesti sosiaalijohdon tapaamisia.

Sosiaalityön mainetekoja

Yksi ensimmäisiä yhteisiä hankkeita oli Mikkelin aikuissosiaalityön yksikön tiimikoulutus. Mali kuuli tarpeemme ja toi yhteen Mikkelin ammattikorkeakoulun täydennyskoulutuksen, oppisopimustoimiston ja mahdollisti 10 op täydennyskoulutuksen. Hankkeen aikana luotiin uusi toimintamalli aikuissosiaalityöhön. Etuuskäsittely siirtyi alueelle, luotiin työparimalli

jne. Kaikki työntekijäryhmät, jotka osallistuivat prosessiin, olivat myös mukana koulutuksessa.

Tämä yhteistyö johti myös allekirjoittaneen palkitsemiseen. ISO lanseerasi tuolloin Itä-Suomen sosiaalityön maineteko-palkinnon. Olin sen ensimmäinen saaja, ylpeä ja yllättyneet saamastani huomiosta, minähän tein vain työtäni. Minulla on ollut hienoja seuraajia tässä kunniatehtävässä. Viimeisimpänä mikkeliäinen nuorten matalan kynnyksen toimintamalli, Olkkari.

Palkinto jaettiin Itä-Suomen sosiaalityön päivillä, joita ISO on järjestänyt eri puolilla Itä-Suomea joko vuosittain tai kahden vuoden välein. Näitä päiviä on aina odotettu, ja luennoitsijat edustavat sekä maan huippua että alueellisia toimijoita. Päivillä on ollut mahdollisuus verkostoitua ja rentoutua. Yksi mieleenpainuvimpia kokemuksia oli Kolin päivillä järjestetty kynttiläpolku haltioineen ja maahisineen. Ilta oli marraskuisen hämärä, lunta maassa ja Kolin maastot tunnetusti jyhlät.

Uskoisin olleeni mukana kaikilla tähän mennessä järjestetyillä Itä-Suomen sosiaalityön päivillä, monessa eri roolissa: puhujana, workshopin vetäjänä, perusosallistujana, palkittavana. Toivottavasti jatkoa seuraa tavalla tai toisella.

Palkintoon liittyen vielä yksi muistelu: Palkinnon saaminen piti pitää salaisuutena julkistamiseen asti. Lehdistötiedote oli lähetetty jo aamulla ja niinpä puhelimeni soi, kun olimme työyhteisön kanssa pikkubussilla matkalla Kuopioon. Haastattelu oli vähän omituinen, kun piti miettiä tarkkaan, mitä voi vastata toimittajan kysymyksiin ilman että palkitseminen paljastui.

Etelä-Savon toimipiste ja sen johtaja Mali Soininen oli toki tuuin mikkeliiläisille, mutta myös muiden yksiköiden edustajat ja Kuopion toimisto tulivat tutuiksi. Kuopiossa käytiin yhdessä Malin kanssa miettimässä hankkeita laajemminkin koko ISO-alueella. Kansallisen Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana mukana oli usein myös STM:n ja THL:n edustajia.

Nyt reilun 10 vuoden jälkeen ISON toimintaa arvioidessa voi huomata, että osa toiminnoista elää ja voi hyvin edelleen, osa on muuttunut toisenmuotoiseksi ja osa on lakannut kokonaan. Tämä on osa luonnollista organisaatioiden elämänkaarta. Esimerkiksi päihdetyön verkosto on nyt koko Savon yhteinen.

Sosiaaliryöön kehittämistä hankkeilla ja verkostoissa

Ensimmäinen laajempi sosiaaliryöön kehittämishanke 2000-luvulla liittyi maaseudun sosiaaliryöhön. Sen tuotoksena perustettiin AVIn nimemä sosiaaliryöön verkosto. Joukko aktiivisia sosiaaliryöön toimijoita sai toimeksiannon valmistella sosiaaliryöhön maakunnallinen kehittämishanke. Malin ja AVIn Anja Lehtosen tukemana valmisteltiin ensimmäinen Etelä-Savon sosiaaliryöön kehittämishanke EAKR-rahoituksella. Juva ryhtyi hankehallinnoijaksi erinäisten vaiheiden jälkeen. Hallinnoijaksi haluttiin nimenomaan joku muu kuin Mikkelil tai Savonlinna, jotta varmasti saadaan molemmat mukaan hankkeeseen.

Kahta EAKR-hanketta seurasi kansallisen Sosiaalialan kehittämishankkeen rahoituksella Etelä-Savon sosiaaliryöön ja varhaisen tuen osaamiskeskus, ESSKE. ESSKE oli osa kolmen eteläsavolaisen hankkeen kumppanuusverkostoa, JJR-kuntien Lapspere ja sijaishuollon kehittämishanke muina kumppaneina. ESSKE toimi koko maakunnan alueella, osallisti ryöntekijät

kehittämiseen, verkottui valtakunnallisten hankkeiden kanssa. ISO oli ESSKEN tärkeä kumppani ja tukija. Mali Soininen toimi ohjausryhmän jäsenenä ja sparraajana. Itselläni oli kunnia toimia ESSKEssä kehittämisyöntekijänä ja kehittämisyöhtäjänä.

ESSKEN ryön tulokset näkyvät vieläkin muun muassa ryöttöön otetuissa lomakkeissa ja edelleen kokoontuvissa verkostoissa (esim. perhetyöntekijät). Kehittämismenetelmää me ”esskeläiset” kutsuimme kasvokkaisen kehittämisen menetelmäksi. Työmallissa yleiset ryökoukset, kehittämisyöhmän toiminta ja kehittämiskokeilut vaihtelivat. Tätä kävimme esittelemässä muun muassa sosiaalialan asiantuntijapäivillä. Yksi tärkeä ryömuoto oli myös uusien lakien ryöttöönoton ja soveltamisen tuki kunnille. ESSKE koulutti kaikki Etelä-Savon lastensuojelun ryöntekijät uuteen lastensuojelulakiin ja lastensuojelutarpeen arviointiin.

Lopuksi

Olemme taas rakenteiden muutoksen äärellä, ja osaamiskeskusten tuleva rooli on vielä avoin. Yhteistyö perusterveydenhuollon yksiköiden ja uusien kuntayhtymien kehittämisyksiköiden kanssa on muotoutumassa. On erityisen tärkeää, että sosiaalialan kehittäminen omana itsenään ja itsenäisesti voi jatkua. Integraatio ja moniammatillinen ryö eivät vähennä tarvetta sosiaalialan omaan kehittämiseen. Integraatio ei ole fuusioitumista. ISO on ollut itäsuomalainen sosiaalialan ääni ja puolestapuhuja. ISOa tarvitaan!

III PÄIHDETYÖTÄ JA LASTENSUOJELUA ISO-VERKOSTOISSA

"...verkoston tavoitteena on varmistaa tiedonkulkua ja saada kentän pienetkin signaalit näkyville"

Mikä ihmeen ISO?

Anne Kejonen

Aloitin Alkoholiohjelman projektityöntekijänä silloisessa Itä-Suomen lääninhallituksessa vuonna 2004. ISO toi tuolloin mieleeni ainoastaan laatujärjestelmän. Enpä arvannut, kuinka tutuksi tuo kirjainyhdistelmä vielä tulevina vuosina tuleekaan.

Alkoholiohjelmassa työskennellessäni osaamiskeskuksen kanssa tehtävä yhteistyö on ollut tiivistä – verkostotyötä parhaimmillaan. Muistan elävästi ensimmäiset päihdeverkoston kokoukset: pöydän ympärillä innokkaita osajia eri puolelta Itä-Suomea. Kaikkia yhdisti osaamisen lisäksi myös huoli päihdepalveluiden tilasta sekä selkeä tarve verkostoitua samanhenkisten kanssa ja jakaa vertaiskokemuksia. Nämä ihmiset olivat ”päihdeuskovaista kansaa”, hyvässä mielessä sanottuna.

Tämä päihdeuskovaisten joukko on pitänyt vuosien saatossa monta seminaaria, seututilaisuutta ja työkokousta. Väki verkostossa on vaihtunut syystä jos toisestakin. Taustalla on voinut olla työpaikan vaihto, muutto toiselle paikkakunnalle tai eläköityminen. Uskaltaisin väittää, että näiden tilaisuuksien ohjelmia, muistioita, esityksiä on tiedostoissani satoja, jopa tuhansia. Niihin on aina välillä hyvä palata ja huomata, että maailma muuttuu joskus enemmän, joskus ei juuri lainkaan. Eri aikoina pinnalla ovat olleet eri asiat. Seutukierroksia on tehty milloin strategiatyön, menetettyjen elinvuosien indeksien (PYLL) tai päihdeavainindikaattoreiden ja varhaisen puutumisen menetelmien näkökulmasta. Kaikille näille on ollut aikansa ja paikkansa.

Koordinointia ja vaikuttamistyötä

Vuodet 2008–2009 olin itsekin isolainen. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi osaamiskeskuksille määrärahaa päihdetyön

kehittämiseen. Tulin valituksi päihdetyön aluekehittäjäksi kahden vuoden ajaksi. Kiitos ISOLle siitä, että uskalsitte valita ”ei-sosiaalityön ammattilaisen” tehtävään. Ehkä vahvuuteni työssä on ollut se, että en ole vain oman alan toimija vaan pyrin näkemään asiat kokonaisuuksina ja tekemään yhdessä.

ISO-vuosinani koordinoin päihdetyön kehittäjien ja hankkeiden verkostoa, jonka koin hyvin merkitykselliseksi. Omassa ylemmän ammattikorkeakoulun kehittämisen ja johtamisen opintojen opinnäytetyössäni mallinsin tuossa verkostossa käytetyn vertaistuellisen kuulemisen menetelmän. Käytän kyseistä menetelmää nykyisessä työssäni. Tässä kohtaa voi todeta, että työ jäi elämään myös opintojen jälkeen.

Yhdessä isoilaisten ja kumppaneiden kanssa olemme kirjoittaneet yleisönosastokirjoituksia ja artikkeleita. Näistä kirjoituksista on virinnyt myös laajempia yhteiskunnallisia keskusteluja, joista valtamediakin ovat kiinnostuneet. Muun muassa nuorten pelihaitat ja pikavipit ovat olleet kirjoitusten aiheina.

Vuonna 2010 palasin takaisin lääninhallitukseen, joka samalla muuttui aluehallintovirastoksi. Yhteistyö ISON kanssa jatkuu edelleen tiiviinä. Mieltäni lämmitti myös johtaja Tarjan kommentti ”meidän Annesta” vuosien päästä siitä, kun ISOssa olin työskennellyt. Kokemus ISOsta yhtenä suurena perheenä vahvistui entisestään.

Päihdetyö: vuoropuhelua ja vaikuttamista

Jyrki Koskela

Itä-Suomen päihdehuollon johtajat pitivät epävirallisia työkokouksia 4–6 kertaa vuodessa 1980-luvun puolivälistä alkaen. Itse liityin joukkoon vuonna 1987. Nämä palaverit olivat vertaispuhetta, kuulumisia ja pulmatilanteiden pohtimista. Epämuodollisilla kokouksilla ei ollut asialistaa, ei puheenjohtajaa, niistä ei laadittu muistioita. Tutustuimme toistemme työpaikkoihin ja organisoimme sittemmin käytännön työntekijöiden palaverit sairaanhoitajille, sosiaalityöntekijöille ja ohjaajille. Kun ensimmäinen lama alkoi, pyrimme vaikuttamaan palveluiden turvaamiseksi. Pidimme lehdistötilaisuuksia ja kirjoitimme yhteisiä kannanottoja maakunnallisiin lehtiin.

Päihdetyön tulevaisuudesta kannettiin huolta. Laman seurauksena kolmannes laitospaikoista karsiutui, käytännöt muuttuivat, hoitoajat lyhenivät ja yksiköiden paikkaluku väheni. Perinteikäs Mikkelin A-koti lopetti toimintansa. Laman myötä yhteistyörakenteet katosivat, kukin taisteli omasta paikastaan epävarmassa tilanteessa. Päihdehuollon johtajien työkokoukset kuitenkin jatkuivat. Tilanne sitten tasaantui, laman jälkeen tuli uusia haasteita ja alkoi systemaattisen kehittämisen aika.

Juuret VEPissä

ISON päihdetyön juuret ulottuvat verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hankkeeseen (1977–2003). Itä-Suomen päihdetyön työryhmä organisoitiin uudelleen tämän hankkeen aikana. Itä-Suomen A-klinikoiden ja laitosten johtajien lisäksi mukaan tulivat kuntien, järjestöjen ja sosiaalialan oppilaitosten edustajat. Lääninhallituksella oli merkittävä rooli VEP-hankkeen alueellisessa toteuttamisessa. Huolenaiheena oli päihdetyön erityisen osaamisen säilyttäminen, sosiaalialan yhteistyö ja sen organisoituminen. Puhuttiin perinteiset sektorirajat ylittä-

västä yhteistyöstä. Hankkeen aikana kysyttiin yhä uudelleen, mitä tarkoitetaan sosiaalihuollon erityisosaamisella ja erityispalveluilla? Miten sosiaalihuollon asiakkaiden erityisiin tarpeisiin järjestetään vastauksia seudullisesti ja miten palveluiden tarve tunnustetaan asiakaskohtaisesti.

VEP-hankkeen päätyttyä työtä jatkamaan perustettiin sosiaalialan osaamiskeskukset. Tässä yhteydessä myös päihdetyö organisoitiin uudestaan. Luotiin ISON päihdetyön työryhmä kehittämisrakenteineen. Kuntien ja järjestöjen edustusta vahvistettiin. Mukaan tulivat myös ammattikorkeakoulut ja alan yritykset. Maakunnalliset Savojen, Pohjois-Karjalan ja myöhemmin myös Kainuun kehittämisfoorumit aloittivat työnsä.

Strategista vaikuttamistyötä

Keskeisiä teemoja oli koulutus, kehittäminen ja vaikuttaminen. ISON päihdetyön verkosto on ollut keskustelu-, ajankohtais- ja kumppanuusfoorumi. Kannoimme huolta kuntien päihdetyön suunnitelmallisuudesta. Käynnistimme päihdestrategiaprosessin. Tavoitteena oli saada suurimpaan osaan kuntia päihdestrategia, joka tavoite saavutettiin. Lähetimme kuntiin maaherran allekirjoittaman kirjeen, joka suorastaan velvoitti kuntia strategiatyöskentelyyn. Pidimme alueseminaareja, joiden olivat milloin PYLL-indeksit, milloin hyvät käytännöt. Keskeisiä kumppaneita oli päihdehuollon erityispalvelujen lisäksi kuntien perussosiaalityö, järjestöt ja lääninhallitukset, sittemmin aluehallintovirasto.

ISON päihdetyön verkoston tavoitteena on varmistaa tiedonkulkua ja saada kentän pienetkin signaalit näkyville. Sen vuoksi kokouksissa on aina vapaamuotoinen kuulumiskierros.

Vaikutustoiminta on ollut yksi toiminnan punaisia lankoja. Tuotimme kaksi asiantuntijapuheenvuoroa sisältävää julkaisua. Laadimme julkilausumia ja kannanottoja maakuntalehtien palstoille ja ajankohtaispuheenvuoroja ISON verkkosivuille.

Aikaisemmin järjestettiin syksyisin eri puolilla Itä-Suomea ISON päihdetyön tulevaisuusseminaari. Seminaareissa suuntauduttiin tulevaisuuteen, miten muuttuvassa yhteiskunnassa turvataan oikea-aikaiset ja vaikuttavat päihdepalvelut. Alan valtakunnallisten vaikuttajien puheenvuorojen lisäksi alueellisilla ja paikallisilla näkökulmilla oli tärkeä osansa. Valtakunnallisten puhujien lista oli pitkä: Lasse Murto, Olavi Kaukonen, Kari Haavisto, Seppo Sauri, Heikki Hiilamo ja Tuomas Tenkanen vain muutamia mainitakseni. Seminaariin liittyi myös lehdistötilaisuus ja julkilausuma, jossa otettiin kantaa ajankohtaiseen teemaan. Luovuimme kuitenkin näiden seminaarien järjestämisestä. Kuopion päihdepalvelusäätiö, Sovatek-säätiö ja Kehittämiskeskus Tyynelä alkoivat järjestää kaksipäiväisiä Itä- ja Keski-Suomen päihdepäiviä, joista tuli uusi päihdealan ajankohtaisia kysymyksiä käsittelevä foorumi.

ISON päihdetyön ryhmiin on osallistunut päihde- ja sosiaalityön osaajia ja vaikuttajia. On ollut koulutuksen, tutkimuksen ja vaikuttamisen ryhmiä sekä hankkeiden ja opettajien ryhmiä.

Työtä ihmisen puolesta

Elimme ohjelmatyön aikaa: Kaste-ohjelma, Mieli-ohjelma, Alkoholiohjelma, maakuntaohjelmat hyvinvointiohjelmineen, kunnalliset päihde- ja mielenterveysstrategiat. Kuntien palveluita järjestettiin uudella tavalla. Tästä ovat esimerkkinä säätiömallit Jyväskylässä ja Kuopiossa. Päihde- ja mielenterveystyö

lähenyivät. Esimerkiksi Pieksämäellä ja Varkaudessa palvelut siirtyivät yhteisiin tiloihin yhteisen johdon alle. Tavoitteeksi tulivat yhden luukun periaate ja kynnyksetön tavoitettavuus.

Päihdetyö on elämistä yhteiskunnan murroksessa, tulevaisuuteen suuntautumista ja osaamisen vahvistamista. Se vaatii vuoropuhelua, vaikuttamista ja tiedon tuottamista. Sen eetosena on toimia ihmisen puolesta niin, että päihdeongelmainen ihminen saa oikea-aikaisen ja vaikuttavan palvelun ja hyvän kohtelun palvelujärjestelmän kaikilla tasoilla. Yhteiskunnan eettinen taso mitataan sillä, miten se kohtaa kaikkein huonoimmassa asemassa olevan ihmisen.

Päihdeongelmalla on aina ihmisen kasvot. Olennaista on, että ihminen otetaan todesta ja kunnioitetaan hänen ainutkertaisuuttaan ja itsemääräämisoikeuttaan. Tärkeää on usko siihen, että hankaliinkin tilanteisiin löytyy ratkaisu. Kallein päihdeongelma on hoitamaton ongelma.

Päihdetyön sydän sykkii aidoimmillaan siellä, missä ihminen ja palvelu kohtaavat. Työntekijät tarvitsevat tukea vaativaan ja vaikuttavaan työhönsä. ISON päihdetyön verkostot mahdollistavat työntekijöiden keskinäistä vuorovaikutusta ja vertais-tukea.

Iloa ja voimaa verkostoista

Pirjo Pölkki

Tieto ISON kannatusyhdistyksen perustamisesta, sosiaalialan osaamisen vahvistamisesta ja uudenlaisten yhteistyörakenteiden luomisesta toi myönteisiä odotuksia. Kuopion kaupunki ja silloinen Kuopion yliopisto antoivat minulle 1990-luvun lopulla mahdollisuuden keskittyä työssäni lastensuojelun koulutukseen ja tutkimukseen. ISO tarjosi tässä tilanteessa uuden tarttumapinnan lastensuojelutoimijoiden yhteistyölle. Itä-Suomen lastensuojelun osaamisverkoston ILOn ja sen tukiryhmän toiminta 2000-luvulla oli erityisen aktiivista yhteistyön aikaa.

Lastensuojelun osaamisverkoston tehtäväksi määriteltiin lastensuojelun vahvistaminen luomalla osaamista ja ylläpitämällä monipuolisia yhteyksiä lastensuojelun käytännön työn, koulutuksen, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan välillä. Verkosto kokosi toimijoita Etelä- ja Pohjois-Savosta, Pohjois-Karjalasta ja Kainuusta.

Oli innostusta, luottamusta, verkostoitumista ja yhteisiin tavoitteisiin pyrkimistä. Nyt työurani loppuvaiheessa muistan ILOn alkuvaiheet ja tukiverkoston puheenjohtajuuteni kenties liiankin positiivisesti, mutta se sallittakoon.

ILO yhdisti teoriaa ja käytäntöä

Nykyistä lastensuojelulakia edeltänyt valtakunnallinen lastensuojelun kehittämishanke nosti aiempaa selkeämmin näkyviin lastensuojelun pulmakohdat ja työn kokonaisuuden. Tiedossa oli, että perheiden huono-osaisuus heijastuu myös lastensuojelun todellisuuteen. Nyt haluttiin tarttua myös lastensuojelun monisyyseen, usein ilkeisiin ongelmiin. Ehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen tuen tärkeys sekä lapsi- ja perhekohtaisen

lastensuojelun prosessin, laadun ja tuloksellisuuden haasteet korostuivat uudessa lastensuojelulaisa.

ISO kokosi yhteen lastensuojelun toimijoita, joilla alkuvaiheessa oli toiveena – erikoissairaanhoidon malleja mukailen – teoriaa ja käytäntöä yhdistävän oppimisklinikan tai oppimis- ja kehittämiskeskuksen luominen. Verkoston nimeksi vakiintui Itä-Suomen lastensuojelun osaamisverkosto ILO. Yksi ajankohdan dokumenteista on Johanna Antikaisen vuonna 2003 toimittama ISO-julkaisu Pysähdyspaikkoja lastensuojelun poluilla.

Muistini mukaan ILOn tukiryhmän kokouslistoihin riitti kiinnostavia teemoja, joita Johanna Antikainen valmisteli huolellisesti virkatyönään. Kokouksissa ja niiden ulkopuolellakin uudet kasvot ja työkentät laajan Itä-Suomen alueella tulivat tutuiksi, ystäviksikin. Lastensuojelun toimijoita ja yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opettajia ja tutkijoita osallistui kokouksiin, joihin kutsuttiin eri tahoja työtään ja hankkeitaan esittelemään. Kuulimme myös lainsäädännön kehitysvaiheista.

Eryyisen kiinnostuksen kohteita, olivat pilotit, käytännön työtä ja kehittämistä yhdistävät Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö, Itä-Suomen lastensuojelun sijaishuollon erityisosaamisen oppimis- ja kehittämiskeskus ILSE sekä Pohjois-Karjalan lastensuojelun kehittämissyksiköt. Kainuu toi lastensuojeluun Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen ja opetuksen näkökulmaa. Kainuun hallinnonuudistuskokeilu osoitti perinteisten rajojen ylittämismahdollisuuksia esimerkiksi perhepalveluissa.

Ammattikäytäntöjä tukeva kehittäminen oli 2000-luvulla joitakin vuosia myös STM:n tahtotilana. Se rohkaisi kehittämissyksiköiden perustamiseen sekä työkäytäntöjen kehittämis- ja kokeilutoimintaan. Itsekin olen joissakin kirjoituksissani hahmotellut pysyviä rakenteita käytäntöön kytkeytyvälle lastensuojelun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnalle osaamiskeskuskontekstissa. Yritimme ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opettajien kanssa tuoda maakunnallisiin kehittämissyksiköihin ja osaamiskeskitymiin opinnäytetöiden resursseja lastensuojelun tueksi. Suunnittelimme myös yhteistä mentorointikoulutusta opiskelijoiden ohjaukseen, mikä sittemmin on toteutunutkin.

Systemaattista kehittämistä ja uusia avauksia

Entä miten toteutuivat toisin tekemisen mahdollisuudet sekä kokemuksista oppimisen ja muutosten systemaattinen seuranta lastensuojelutyössä?

ISO on nostanut strategiassaan esiin tavoitteita, joihin maakunnallisten lastensuojeluhankkeiden on ollut hyvä kiinnittyä. Yhteistä hanketyötä on viritelty ja toteutettu. On ollut kiinnostavaa seurata yhteistyötä monipuolisen, lapsille turvaa ja hyvinvointia tuovan perhehoidon kehittämiseksi ja vanhempien tukemiseksi. Sijaishuolto oli vielä 2000-luvun alussa varsin laitospainotteista. Myös perheväkivallan ehkäisy ja kuntoutus ovat saaneet ansaitsemaansa huomiota. Lastensuojelun laadun ja vaikuttavuuden kannalta tärkeän tiedonhallinnan kehittäminen alkoi pienimuotoisesti ja on vähitellen muodostunut yhdeksi ISO:n vahvuusalueeksi.

Julkisen sektorin ja markkinavoimien rinnalla toimivien lastensuojelujärjestöjen rooli nousi selkeästi esiin jo ILO:n alku-

vaiheessa. Järjestöt toimivat sekä ehkäisevässä lastensuojelutyössä että tuottavat erityisosaamista vaativia erityispalveluja.

Moninaiset lastensuojelutyön verkostot syntyvät usein itseohjautuvasti. Ehkä joustava hankepohjainen verkostoituminen riittääkin muuttuvassa maailmassa. Verkostoituminen ei ole itsetarkoitus. Verkosto ei synny eikä elä ilman todellista tarvetta ja sitoutumista. Samalla kuitenkin toivon, että hyvien tulosten pyyntivälineissä olisi joitakin nieluja, jotka ohjaisivat saalista samaan suuntaan. Pitkäjänteiselle valtakunnalliselle ja alueelliselle lastensuojelun kehittämis- ja tutkimustoiminnan koordinaatiolle on tarvetta. Pienessä maassa voimavarojen yhdistäminen ja hankkeiden koordinointi voivat tuoda uutta voimaa ja mahdollistaa myös kunnollista rahoitusta.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Lastensuojelun kehittämishankkeessa (2014–2015) pyritään luomaan lastensuojelun ja lasten ja nuorten eriarvoisuuden ehkäisy tutkimus- ja kehittämisstrategiaa. ISO osallistuu hankkeeseen Itä-Suomen korkeakoulujen alueellisena avainkumppanina. Resursseja tarvitaan ainakin tietohallintoa varten, mutta niiden saaminen on vielä epävarmaa. Strategian on suunniteltu kohdentuvan ensisijaisesti lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojelutyöhön, mutta sen ajatellaan koskevan myös lasten ja nuorten eriarvoisuuden torjumista. Tavoitteena on tukea sellaista tutkimusta ja kehittämistä, joka löytää monipuoliseen tietoon ja tutkimukseen perustuvia tapoja auttaa vaikeassa asemassa olevia lapsia, nuoria ja perheitä.

Ilo ei saa kokonaan kadota yhdenkään lapsen kasvoilta. Tähän työhön toivon viisautta, voimaa ja iloa!

Yksissä tuumin löytyy apu

Marketta Kolari

Sosiaali- ja terveysministeriön Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hanke aloitti lamasta toipuvassa yhteiskunnassa. Hankkeen tavoitteena oli sosiaalihuollon erityisosaamista vaativien palvelujen saatavuuden turvaaminen kaikissa kunnissa. Tarkoituksena oli turvata erityispalvelujen tarjonta ja tukea ylikunnallisten toimintamallien käyttöönottoa. Hanke toteutettiin kolmessa vaiheessa vuosina 1997–2003.

Valtakunnallisiin tai alueellisiin verkostoihin osallistui satoja innostuneita asiantuntijoita. Minäkin sain olla yksi heistä. Työpaikan vaihtumisen ansiosta sain hankkeen aikana tarkastella palvelujen saatavuutta ja erityisosaamisen riittävyttä sekä lastensuojelun kuntatyöntekijänä että aluehallinnon sosiaalihuollon virkamiehenä. VEP-hankeesta minua edelleen muistuttavat mökkikäytössä olevat lämpimät nimikoidut virolaiset villasukat, joilla kaikkia Tallinnan loppuseminaariin osallistuneita huomioitiin.

VEPin aikana muotoutuneet sosiaalialan osaamiskeskukset osallistuivat jo alueellisten VEP-johtoryhmien toimintaan. Hankkeen päätyttyä työ jatkui osaamiskeskusten myötävaihtuksella ja organisoimana. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO nivoi yhteen Kainuun, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Pohjois-Savon kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja oppilaitosten toimijoita.

ILO toi moniäänistä kehittämistä

ISON Kuopion yksikön koordinoimana syntyi itäsuomalainen lastensuojeluverkosto ILO, jossa ilokseni sain olla mukana ensin kunnan työntekijänä ja sitten järjestön edustajana. Muodostui totuttua laajempia vuoropuhelun foorumeita, joilla to-

teutui aito ja innostunut moniäänisyys. Kullakin osallistujalla oli oma perustehtävänsä, koulutuksensa ja näkökulmansa. Silti osapuolet olivat säännöllisessä ja aidossa vuorovaikutuksessa, jota leimasi moniäänisyys. Pohjois-Savossa kuntien yhteistyöhalukkuus konkretisoitui muun muassa maakunnallisen sijaishuoltoyksikön perustamisena.

Arvostukseni järjestöissä tehtävää työtä kohtaan kasvoi merkittävästi noina vuosina. Lieneekö ollut verkostotyössä mukana olon laajentaman ymmärryksen ja uudenlaisen uteliaisuuden heräämisen ansiota, että juuri VEPin ja ILO:n aikoihin pyrin ja pääsin tutuista kunnan töistä ensin äitiysloman sijaiseksi lääninhallitukseen ja vähän sen jälkeen lastensuojelujärjestön työntekijäksi?

Verkostotyön ja dialogisuuden saloihin meitä perehdyttäneet Tom Erik Arnkil, Esa Erikson ja Robert Arnkil ovat tiivistäneet verkostotyön oppeja ja kokemuksia toteamalla, että moniammatillisen viranomaisverkoston ja asiakkaiden ja läheisverkostojen hyvän yhteistoiminnan ehtona on käänne objektivismiin ja yksiäänisyyden tavoittelusta subjektiivisuuden kunnioittamiseen ja moniäänisyyteen, useiden näkökulmien kuulemiseen ja vertailuun toiminnallisten suunnitelmien ja sopimusten tueksi. Lastensuojelutyössä, joka on minun erikoisalani, tarvitaan monia keinoja, välineitä, toimenpiteitä ja toimintamuotoja.

Asiakkaan – lapsen tai nuoren ja hänen perheensä – erityinen, yksilöllinen tilanne tulee huomioida ja tarjottavat palvelut sovittaa tarpeita ja toiveita vastaaviksi. Osa järjestettävästä tuesta on sosiaalityöntekijän tai työntekijäparin oman työn ja

asiantuntijuuden keinoin annettavissa, osassa tarvitaan muita ammattilaisia ja asiakkaan läheisverkostoa. Ilman asiakkaan itsensä motivoitumista ja sitoutumista muutostyö ja sosiaalisen hyvinvoinnin koheneminen ei ole mahdollista.

Lapsen suojelun eri vaiheissa tarvitaan eri toimijoita. Ehkäisevän tuen polulla on useita toimijoita, kuten päivähoitohenkilöstö, neuvolaterveydenhoitajat, opettajat ja erilaiset järjestötoimijat, jotka kohtaavat lapsia ja heidän perheitään joko ehkäisevää tukea tarjoavissa toiminnoissa tai harrastuksissa. Lastensuojelun kuntouttavalla ja korjaavalla polulla on sosiaaliryhmien astuttava kärkeen tai ainakin tultava lapsen rinnalle. Lastensuojelun avohuolto ja sijaishuolto kuitenkin samalla myös verkostoivat eri toimijoita. Yhden ammattilaisen tai yhden ammattilaisryhmän työllä lapset ja heidän perheensä eivät juuri koskaan saa tarvitsemaansa apua ja tukea.

Ilman yhteistyötä ei voi toimia

VEPin ja ILO:n aikakaudella myös lastensuojelun avohuoltoa kehitettiin arjen tarpeista käsin. Lähtökohdaksi oli löytää uusia näkökulmia yhdistämällä voimavaroja ja tietotaitoa. Asiantuntijuuksien jakaminen toteutui monella tasolla: järjestöjen ja kuntien välillä, eri työntekijäryhmien välillä sekä myös työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. Muun muassa lapsen asema ja kuuleminen nousivat keskeiseksi. Ymmärrystä ja valmiutta vuoden 2008 lastensuojelulain uudistukselle luotiin jo tuolloin.

Tuen tarpeen ja muotojen moninaisuus tuovat lastensuojelun esiin laaja-alaisena, monia toimijoita koskettavana kokonaisuutena. Vuonna 2014 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki rakentuu mittavilta osin samalle yhteistoiminnallisuuden vaati-

mukselle. Monialaisuus, jota termiä nyt käytetään, edellyttää ymmärrystä laajentavaa dialogia. Ehkä myös yhdessä luotuja uudenlaisia hallinnollisia rakenteita, joissa eri alojen toimijat voivat kehittää paremmin yhtenäisiä työkäytäntöjä, toimintaperiaatteita ja laadun arviointia. Työn tehokkuus, tuottavuus ja vaikuttavuus, joita tässä ajassa vaaditaan, edellyttävät eri tahojen yhteistoiminnan sujuvuutta, yhteispelejä.

Yhdessä toimittaessa syntyy yhteinen kulttuuri, jossa vastuunjako helpottuu ja luottamus kasvaa. Jos työn kehittämisen lähtökohdaksi pidetään muuttuvien toimintaympäristöjen huomioimista ja refleksiivistä ammatillisuutta, myös lastensuojelun toimintakäytäntöjen on oltava herkkiä muutostarpeille. VEP- ja ILO-aikaa ja niiden tuottamia kumppanuuden kokemuksia kokemattomat joutuvat nyt kipuilemaan kasvuprosesseissaan vailla sitä tukea, jota me tuolloin mukana olleet saimme.

*Vaikka kuinka olisi voimia,
ei ilman yhteistyötä voida toimia,
sillä yksissä tuumin löytyy apu.
Kerran joutsen ja hauki ja rapu
kävivät kuormaa kiskomaan
...
Vaan kuorma ei liikahta paikaltaan.
Kun joutsen veti pilviin
ja hauki alas veteen
ja rapu taakse, niin mikä eteen?
...
Kuorma oli näyttänyt kevyeltä,
vaan on yhä paikoillaan. (I. A. Krylov)*

IV KOULUTUSYHTEISTYÖTÄ, TIETO- TEKNOLOGIAA JA ALUEKEHITYSTÄ

*"...on tietenkin nostettava kumppanuuden käsite,
joka on syvimmän asteen strategista yhteistyötä."*

ISO-verkostat sosiaalista vahvistamassa

Raija Väisänen

Sosiaalialan osaamiskeskuksilla on ollut suuri merkitys sosiaalisen vahvistamisessa, sillä niiden tehtävänä on ollut turvata sosiaalialan kehittämisen ja tutkimustoiminta omalla alueellaan. Odotuksia on liittynyt esimerkiksi väestön hyvinvoinnin ylläpitämiseen, sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen, sosiaalisten innovaatioiden syntymiseen, sosiaali- ja terveyspalveluiden uudelleen organisointiin sekä uusien toimintamallien ja käytäntöjen luomiseen. Kehittämistyö on edellyttänyt kuntien ja muiden toimintaympäristöjen sekä talouden ja vallankäytön rakenteiden tuntemusta. Näihin haasteisiin myös ISO-verkosto on alueellaan pyrkinyt vastaamaan.

Ensimmäisen kiinteämmän kosketuksen sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan sain Kaakkois-Suomen sosiaalityön maisterikoulutushankkeen aikana 2003–2006. Laitoksemme opettajien työhuone oli Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Socomin tiloissa Lappeenrannassa. Tuona aikana näin, miten laaja-alaista ja vastuullista sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminta oli.

Olen saanut myös mahdollisuuden kiinnittyä ISO-yhteistyöverkoston. Minulle on avautunut tilaisuuksia pohtia ajankohtaisia ja myös omiin tutkimuksellisiin kiinnostuksen kohteisiin liittyviä kysymyksiä useissa ISON alueellisissa verkostoissa sekä valtakunnallisissa sosiaalialan osaamiskeskusten tilaisuuksissa. Aiheet ovat liittyneet esimerkiksi työelämän ja aikuissosiaalityön tutkimukseen, ehkäisevään päihdetyöhön ja sosiaalisen näkökulman käsitteellisiin lähtökohtiin, joista viimeisimpänä sosiaalihuollon käsite.

ISO-verkostat tietoa tuottamassa ja välittämässä

ISO-verkoston alueelliset asiantuntijaryhmät, esimerkiksi aikuissosiaalityön ja päihdetyön verkostat, ovat olleet minulle

tärkeitä tiedon lähteitä. Verkostoissa olen saanut tietoa sosiaalityön ajankohtaisista teemoista. Näissä ryhmissä olen voinut kertoa uusimmista sosiaalityön opiskelijoiden pro gradu -tutkimuksista, joiden tuloksia opiskelijat ovat päässeet itsekin esittelemään. Kaikki nämä yhteistyömahdollisuudet ovat merkinneet minulle työtä kannalta hyvin paljon.

Sosiaalisen vahvistamisessa on merkitystä sillä, että ISO-verkosto on toiminut laajemminkin tutkimuksellisen tiedon välittäjänä alueellaan. Siinä tiedonmuodostuksessa tutkimustuloksista on haettu kiinnittymispintoja sosiaalialan kehittämiseen ja käytännön sosiaalialan työhön. ISO-verkosto on toiminut tiedon välittäjänä myös erilaisissa lainsäädännöllisissä muutoksissa, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen sisältöihin ja etenemiseen liittyvissä kysymyksissä.

Huoli sosiaalisen säilymisestä on välillä askarruttanut ja tuonut uusia näkökulmia asioiden dokumentointiin ja yleiseen keskusteluun. Toinen huoli on liittynyt sosiaalialan työelämän muutokseen, lähinnä työn tulos- ja tehostamisvaatimuksiin sekä työssä selviytymiseen ja työssä jaksamiseen. Tätä keskustelua on kuitenkin sävyttänyt myös toiveikas tulevaisuusulottuvuus.

Organisaationa ISO on kuulunut Itä-Suomen yliopiston opetus- ja sosiaalikeskusten verkoston, jonka toiminnassa tutkimuksen, opetuksen ja käytännön suhde on ollut keskeistä. Tietoa on välittynyt ISON ja Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen välillä puolin ja toisin. Tällainen toimiva käytäntösuhde on ollut tärkeä myös tieteenalan kehittämisen kannalta. Monet yhteistyötahot ovat kuuluneet sekä yliopiston opetus- ja sosiaalikeskusverkoston että ISO-verkoston ja sitä kautta on tarjoutunut mahdollisuuksia sosiaalityön käytännön

opetukseen ja laajemminkin sosiaalityön käytäntöjen kehittämiseen. Tämän yhteistyön kautta myös sosiaalinen on voinut vahvistua.

Elämismaailman ja systeemimaailman välimaastossa

Sosiaalisen vahvistamista tarkastellessa voi kysyä, mitkä tiedonintressit ISO-verkostossa ovat vallinneet. Missä määrin on painotettu hermeneuttista eli praktista tiedonintressiä? Tällöin huomio on kiinnittynyt esimerkiksi ilmiöiden ymmärtämiseen sekä siihen, millaiseen muotoon saavutettu yhteisymmärrys on sanallisesti puettu. Vai onko tekninen tiedonintressi korostunut? Tällöin kiinnostus on kohdistunut esimerkiksi sosiaalisten ongelmien syihin ja niiden seurauksiin. Millaisen tilan on saanut emansipatorinen tiedonintressi, jossa huomio on kohdistunut esimerkiksi vallan käyttöön ja kriittiseen yhteiskunta-analyysiin? On mahdotonta määritellä kunkin tiedonintressin painoarvoa, mutta uskon, että sosiaalisen vahvistamiseen tähtäävässä käytännön, kehittämisen ja tutkimuksen dialogissa on tarvittu kaikkia näitä tiedonintressejä.

Minulla on käsitys, että sosiaalisen vahvistamisessa ISO-verkosto on toiminut elämismaailman ja systeemimaailman välimaastossa, mutta myös rajoja molempiin suuntiin ylittäen. Elämismaailma on näyttäytyntynyt esimerkiksi luonnollisten suhteiden ja arjessa tapahtuvan toiminnan kokonaisuutena. Sille on tyyppillistä ihmisten välinen tasa-arvoinen vuorovaikutus ja ymmärrys. Kiinnostus on kohdistunut asiantuntijatiedon lisäksi myös asiakkaisiin arkitiedon ja kokemustiedon tuottajina sekä erilaisten 'arjen sankarien' ideologioihin.

ISO-verkostossa toimivat yhteistyötahot ovat edustaneet systeemimaailmaa, mutta systeemimaailma on ollut laki- ja organisatorisine muutoksineen ja reunaehtoineen muutenkin

läsnä. ISO-verkostossa ei ole kuitenkaan ollut varaa luoda jännitteitä elämismaailman ja systeemimaailman välille, eikä erottaa niitä toisistaan. Avainkysymys on, millä tavoin on kyety ottamaan käyttöön ja yhdistelemään näihin maailmoihin liittyviä tiedollisia ja taidollisia elementtejä.

Vastavuoroisuus ja kohtaaminen

Sosiaalisen vahvistaminen on tullut esiin myös ISO-verkoston vuorovaikutuksellisissa toimintakäytännöissä, sillä ne ovat mahdollistaneet hyvät kumppanuussuhteet. Sosiaalisen rakentaminen on ollut ajassa elävää ja itseään jatkuvasti uudistavaa sekä kritiikille ja reflektiolle perustuvaa. Näkemykset sosiaalisesta ovat eläneet, sillä ajattelua ja toimintaa on leimannut innovatiivisuus ja vuorovaikutuksellisuus. Sosiaalisen tiedon muodostaminen on ollut monimuotoista, sillä sen jäsentämisessä on pyritty mukana olijoiden kesken jaettuun tietoon.

Se, mitä sosiaalisella tarkoitetaan, on konkreettisesti näkynyt esimerkiksi verkoston tavassa kohdata toisia ihmisiä ja toimia heidän kanssaan vastavuoroisessa ja toisiaan kunnioittavassa suhteessa. Sosiaalisen vahvistaminen on merkinnyt huomion kiinnittämistä myös laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja siihen, ketkä todellisuudessa voivat vaikuttaa, mihin ja millä keinoilla.

Myös tulevaisuudessa ISO-verkostoa askarruttavat yhteiskunnallisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden kysymykset sekä syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten perusoikeuksien turvaaminen tilanteessa, jossa on uhkana yhteiskunnallinen, yhteisöllinen ja yksilöllinen välinpitämättömyys.

Tietoteknologiaa ISO-ansassa

Heli Sahala

Verkostoituminen on todella tuttua jokaiselle sosiaalialan ammattilaiselle. Silti minulla ei ollut kahdenkymmenen työvuoden jälkeen aavistustakaan, millaisiin verkostoihin voi joutua Kuntaliiton hommissa. Elettiin viime vuosituhannen loppua. Ja nimi oli enteellinen nimi ”Verkostoituvat erityispalvelut”. Koko maassa otettiin haltuun sosiaalihuollon erityispalveluja luomalla erilaisia yhteistyökäytäntöjä ja kehittämällä työtapoja. Rimakauhuun auttoi vähän se, että verkostoissa oli tuttuja naamoja jopa Kainuusta ja Savosta, jonne olin 1980-luvulla päätenyt töihin. Luonnollisesti vuosittain verkostoiduttiin myös laivaseminaarissa ja siitähän on monenlaisia muistoja ja luultavasti myös vakituisia verkostoja!

ISO-ansa alkoi laueta keväällä 2004, kun Martti Lähteyen STM:stä houkutteli minut tekemään hankesuunnitelmaa: miten kehitetään sosiaalihuollon tietoteknologiaa??? Hyvä kysymys ja outoja asioita. Ei sitä suunnitelmaa olisi syntynyt ilman monia asialle jo vihkiytyneitä osaajia, joista tuli yhteistyökumppaneita. Yksi innostuneimmista oli Tarja Kauppila, joka sai mukaan koko ISO-alueen väen ja monta kollegaa osaamiskeskuksesta.

Puolen vuoden pestini muuttui jotenkin seitsemän vuoden projektiksi ja vieläpä savolaispainotteiseksi. STM käynnisti Tikesos-hankkeen vuoden 2005 alussa yhdessä THL:n, ISO:n ja Kuntaliiton kanssa. Tikesos-nimi on muuten ideoitu Kuopiossa ISO:n toimistolla ja domainkin hankittiin ISO:n nimiin. Eihän kukaan jaksanut toistaa hankkeen virallista nimeä.

Tikesos-verkoston oppeja

Pekka Kortelaisen ja Jarmo Kärjen kanssa aloitimme työn. Pian hahmottui, miten paljon erilaista osaamista tarvitaan. ISOsta

saimme vahvistukseksi osaavan Antero Lehmuskosken. Sitten yliopiston väkeä mukaan! Sirpa Kuusisto-Niemi on oikeasti sosiaalihuollon tiedonhallinnan primus motor, ja hänen panoksensa ja tukensa oli meille korvaamatonta kaikkina vuosina. Hän toi mukaan näkemyksen tiedonhallinnasta, ei asia pelkkää teknologiaa ole. Sirpan vaikuttajatyö onneksi jatkuu edelleen, ja hän kouluttaa uusia osaajia. Yliopiston joukkue koostui useiden eri yksiköiden ja työryhmien edustajista, mikä takasi monipuolisen osaamisen ja ammattitaidon.

Sosiaalihuollon kieli oli minulle hyvin tuttua, mutta miten kertoa meidän asiat tietotekniikan osaajille. Ja mistä NE oikein puhuivat? Opimme puolin ja toisin selventämään ja ennen kaikkea kysymään, kun putosimme kartalta. Hiljalleen löytyi hyviä työskentelytapoja. Itse opin todella paljon hienoja termejä ja myös, mitä kaikkea vaatii sosiaalipalvelujen kuvaaminen ja erittelemineen toimivaa tietojärjestelmää varten. Sosiaalihuollossa olemme monisanaisia ja todellisuutemme pelkistäminen bittimaailmaan avarsi kyllä ajattelua ja pani miettimään, miten esitän asioita. Paras keskittyä oleelliseen!

Yhteinen monialainen tekeminen oli antoisaa ja rikastavaa. Vuosikymmenten perinteisten sosiaalihuollon yhteistyökuvien jälkeen tämä oli harppaus uuteen maailmaan. Meidän ”sossujen” on todellakin löydettävä uusia ammattiryhmiä ja osaajia tekemään työtä kanssamme. Sosiaalihuollon ammattilaisten herääminen tietojärjestelmätyöhön oli ehkä sittenkin parasta noissa vuosissa. Enää emme (toivottavasti) odota, että joku hankkii meille työvälineet ja asiakastietojärjestelmät, joita sitten voimme haukkua. Jos haluamme kehittää työtämme ja palveluja, tarvitsemme menetelmien lisäksi työtä tukevia asiakastietojärjestelmiä ja kommunikaatiojärjestelmiä asiak-

kaiden kanssa. Meidän on ihan itse kerrottava suunnittelijoille, mitä oikeasti tarvitaan ja miten systeemien on toimittava.

Eteen, taakse ja välillä jotain kivaa

Tikesos-työssä koettiin monia vaiheita ja myös takaiskuja. Aina saatoimme luottaa siihen, että Martti Lähteinen, Eija Koivuranta, Tarja Kauppila ja monet muut asiantuntijat valoivat meihin uskoa ja puhuivat kehittämistyön tärkeyden puolesta. Tsemppiä turhautuneet projektipäälliköt välillä kyllä tarvitsivat, kun asiat etenivät hitaammin kuin olimme toivoneet.

Kuopio muodostui hankkeen toiseksi (tai oikeammin pääasialliseksi) kotipesäksi, kun työntekijöitä yhä enemmän oli siellä. Minäkin ”kotiuduin” Savon pääkaupunkiin monien työkokousten, seminaarien ja projektiryhmän kokousten myötä. Ainoa haittana koin joka retkellä aikaiset lennot.

Tikesos-hanke oli todellinen verkostotyön opinnäyte. Verkkoa riitti, mutta onneksi useimmiten myös tekijöitä ja kivaakin oli. Ehdittiin me noina vuosina muutamat pyöreät synttärinkin juhlia porukalla! Verkosto oli voimaannuttava myös yksityiselämän kannalta: aika monella meistä oli yhteisenä nimittäjänä ikääntyvät vanhemmat erilaisine selviytymisen vaikeuksineen. Vertaisryhmät toimivat hyvin lounastauoilla.

Hanke mainosti sosiaalihuollon tiedonhallintaa ympäri maata oma-aloitteisesti ja kutsumatta, ja tietenkin aina, kun joku älysi pyytää puhumaan. ISO-alueella osattiin pyytää ja paikkakunnat tulivat viimeistään nyt tutuiksi. Koli ja Puijokin tulivat taas koettua.

Kaikki päättyy aikanaan tai sitten ei

Tikesos-hanke päättyi vuoden 2011 lopussa, ja se oli piste yhdelle elämänvaiheelle. Onneksi työ jatkuu ja osaamiskeskukset, ISO eturivissä, ovat työtä jatkamassa. Myös suuri osa asiantuntijajoukosta jatkaa kehittämistyötä THL:ssä, Kelassa ja osaamiskeskuksissa. Kansallinen kehittäminenkin laajoin toimijaverkostoineen ja lukuisine hallinnonaloineen vie asioita eteenpäin. Hidasta se edelleen on eikä suuren sote-ratkaisun viivästyminen todellakaan ole asialle eduksi. Kun suuret ratkaisut saadaan uudelleen liikkeelle, tarvitaan paikallisia ja alueellisia aktivisteja ja osajia. Heitä meillä onneksi on.

Ei olisi kannattanut nuolaista ennen kuin tipahtaa. Siirtyminen Kotkaan, kaukaiselle itäiselle rannalle, ei irrotanut verkostoista. Tuttuja tulee vastaan mitä kummallisimmissa yhteyksissä ja työryhmytyötäkin on ollut tarjolla. Onneksi etäyhteydet pe-laavat ja ovat osa sosiaalialan arkityötä. Sitä ei 10 vuotta sitten olisi moni tainnut uskoa. Täältä Kymenlaaksosta on yhteyksiä Itä-Suomen yliopistoon sosiaalityön koulutuksen tiimoilta ja väkeämme visiteeraa Kuopiossa opiskelemissa, hätäkeskuskokouksissa ja ties mistä muusta syystä.

Verkostoissa on kehittämisen ydin ja toivon myös osaamiskustusten verkostojen edelleen laajenevan ja monipuolistuvan. Näin saamme vauhtia alan palvelujen kehittämiseen, jota välillä on pakko potkiakin eteenpäin.

Tikesos-opeista kansalliseen kehittämiseen

Mikko Huovila

Työskentelin vuosina 2010–2011 erikoissuunnittelijana Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa. Tuolloin ISO oli merkittävä toimija STM:n rahoittamassa sosiaalialan tietoteknologiahankkeessa (Tikesos).

Tikesos-hankkeen kehittämistyö tähtäsi sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyn valtakunnalliseen yhdenmukaistamiseen. Voi perustellusti sanoa, että valtaosa tuon pitkän ja laajan hankkeen (2005–2011) työstä tehtiin ISO-verkostoissa. Erityisesti Kortelaisen Pekka ISOlta teki siinä merkittävän työn. Työtä tehtiin laajasti Itä-Suomessa, kun Kuopion yliopisto saatiin mukaan keskeiseksi toimijaksi. Silloinen kehittämistyö tulee vaikuttamaan merkittävästi sosiaalialan asiakkaiden ja ammattilaisten arkeen lähivuosina, kun tiedonhallinta uudistuu.

Uudistettu sosiaalihuoltolaki ja kokonaan uusi sosiaalihuollon asiakasasiakirjalaki astuivat voimaan 1.4.2015. Lisäksi THL ja Kela ovat aloittamassa sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston (Kansa) toteuttamisen ja käyttöönoton. Terveystietojen reseptikeskusta ja potilastiedon arkistoa vastaava sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyn valtakunnallinen tietojärjestelmä tulee olemaan merkittävä muutos sosiaalihuollon toimintaan. Asiakkaiden tiedot ovat jatkossa yhdenmukaisten rakenteiden mukaan kirjattuja ja aina saatavilla siellä, missä asiakas saa palvelua.

Sekä sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelystä säätävä asiakasasiakirjalaki että sen tueksi tuleva Kansa-järjestelmä ovat suoraa toimeenpanoa sille työlle, jota ISolla ja yliopistolla

tehtiin Tikesos-hankkeen aikana. Nyt on saatu lainsäädäntöpohja jo kymmenen vuotta sitten alkaneelle kehittämistyölle. Tikesos-hankkeessa luodut visiot tulevat toteutumaan uuden lainsäädännön ja sen toimeenpanon myötä. Tämä tulee olemaan varmasti yksi merkittävimpiä uudistuksia sosiaalihuollossa lähivuosina.

Henkilökohtaisesti työskentely ISOlla oli merkittävää aikaa. Tulin tuolloin imautuksi mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon valtakunnalliseen kehittämiseen. Kokemuksista on ollut ratkaisevaa hyötyä myöhemmissä työtehtävissä. Noihin aikoihin valmisteltiin ja hyväksyttiin tietohallintolaki, jota olen saanut olla sosiaali- ja terveydenhuollossa toimeenpanemassa ensin THL:ssä ja nyt STM:ssä.

ISON palveluksessa työskenteli Tikesos-hankkeen aikana monia muita sosiaalialan tiedonhallinnan kehittäjiä, jotka ovat edelleen mukana valtakunnallisessa kehitystyössä. Vaikka sosiaalihuollon tiedonhallintaan liittyvää kehitystyötä tehdään nykyisin aiempaa harvemmin ISON kokoushuoneessa, niin siellä syntyneet visiot, ideat, raportit ja määrittelyt elävät edelleen vahvasti nykyisissä kehittämisorganisaatioissa.

ISOa vai pientä sosiaalipolitiikkaa?

Matti Heikkinen

Viime vuodet ovat olleet muutoksen aikaa. Yhtä aikaa uudistetaan useita keskeisiä sosiaali- ja terveydenhuollon lakeja. Lisäksi sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä säädetään uutta järjestämislakia. Vaikka moni yksityiskohta on tällä hetkellä vielä hämärän peitossa, on valmistelua osin kritisoitu siitä, että palvelurakennemuutoksessa on edetty terveydenhuoltopainotteisesti. Tämä näkyy esimerkiksi vuoden 2015 sosiaalibarometrissä, jonka mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteista kunnallinen sosiaalipolitiikka toteutui kaikkein heikoimmin.

Samaan aikaan voi kysyä, onko kunnallisen sosiaalipolitiikan rooli kateissa. Eikö kunnallisella sosiaalipolitiikalla ole enää yleistä yhteiskuntapoliittista merkitystä? Onko toisaalta niin, ettei kunnallista sosiaalipolitiikkaa tahdo enää löytää, vaikka juuri nyt, talouden kurimuksessa ja hyvinvointiyhteiskunnan ollessa koetuksella, sillä olisi yhteiskunnallinen tarve?

Tulevassa sote-uudistuksessa voidaan nähdä selkeää tarvetta sekä pienelle että suurelle sosiaalipolitiikalle. Pieni sosiaalipolitiikka tarkoittaa tällöin paikallisista oloista lähtevää, yhteisöllistä ja ihmisläheistä auttamistyötä, jonka taustalla voidaan nähdä välitöntä vuorovaikutusta ja kasvokkaista toimintaa. Suuri sosiaalipolitiikka taas liittyy suurten palvelujärjestelmien luomiseen. Siinä tavoitellaan muun muassa mittakaavaetuja, keskitettyä ohjausta, tuottavuutta ja tehokkuutta. Kansallisissa uudistumispyrkimyksissä tavoitteet ovat pääsääntöisesti liittyneet jälkimmäisten etujen tavoitteluun. (Ks. Möttönen 2013 ja Kinnula ym. 2014.)

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ISO on ollut minulle henkilökohtaisesti taustayhteisö, joka on tukenut kunnallisen sosiaalipolitiikan kehittämistä Kainuun alueella. Ei ole ollut niin pientä tai suurta asiaa, etten olisi tarvittaessa saanut asiantuntevaa ohjausta ja tukea työhöni. ISO on tarjonnut myös vuorovaikutuskanavia ja mahdollisuuden verkostoitua yli maakuntarajojen. Samalla olen tullut tietoisemmaksi eroista Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän ja muiden alueiden välillä – tämä on helpottanut oman alueen vahvuksien tunnistamista ja kehittämistä. Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä on jo tällä hetkellä sote-uudistuksen mukainen tuotantoalue, jossa on yhdistetty perusterveydenhuolto, sosiaalihuolto, erikoissairaanhoido, erityishuoltopiiri ja ympäristöterveydenhuolto. Toivon, että olen onnistunut tuomaan näitä kokemuksia ISO:n kautta laajemmin tiedoksi muille toimijoille.

ISO-yhdistyksen hallituksessa olen tullut tietoiseksi sosiaalialan kehittämisen monimuotoisuudesta. Hallituksessa on jäseniä niin kunnista ja järjestöistä kuin yliopistosta ja korkeakoulustakin. Tämä on osaltaan avartanut ymmärrystäni sosiaalialan ja laajemminkin Itä-Suomen kehittämistä. Käytännössä tämä on tarkoittanut tietoa alueellisten ja paikallisten hankkeiden valmistelusta, hyviä käytäntöjä ja kokemuksia eri alueilta sekä onnistumisen kokemuksia paikallisen sosiaalipolitiikan kehittämistä. Kullakin alueella ja yksittäisissä kunnissa on vuosikymmenien aikana kehittynyt sosiaalihuoltoon hyvin erilaisia ohjeistuksia, painotuksia ja soveltamiskäytäntöjä.

Kunnallisen sosiaalipolitiikan tukirakenteet ovat tällä hetkellä hauraat. Sosiaali- ja terveysministeriö, aluehallintovirastot sekä esimerkiksi terveyden ja hyvinvoinnin laitos tukevat alueellista ja kuntakohtaista kehittämistyötä. Yhtenä ohjausmekanismina on hyödynnetty kansallista Kaste-rahoitusta. Toisaalta sosiaalialan osaamiskeskukset ovat lakisäätäinen, valtionavustusten piiriin lukeutuva alueellinen yhteistyörakenne, joka tukee sosiaalialan kehittämistyötä. Omien kokemusteni mukaan Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus yhdistyspohjaisena toimintamuotona on osaltaan edustanut edellä mainittua pientä sosiaalipolitiikkaa, jossa niin hallituksen jäsenet kuin osaamiskeskusten työntekijät ovat olleet luontevassa vuorovaikutuksessa – oppimassa toinen toisiltaan.

Tulevaisuus näyttää, mikä on luonteva kiinnittymiskohta kunnallisen ja alueellisen sosiaalipolitiikan kehittämiseksi. Toivon, että sote-uudistuksen jatkuessa keskustelun ytimessä olisivat sosiaalibarometrin teemat, kunnallinen sosiaalipolitiikka, kuntalaisten palvelutarpeiden tuntemus sekä peruspalvelujen vahvistuminen sosiaalihuollossa (ks. Hakkarainen ym. 2015, 65–67).

Kirjallisuus

Hakkarainen, T., Londen, P. & Peltosalmi, J. 2015. Sosiaalibarometri 2015. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.

Kinnula, P., Malmi, T. & Vauramo, E. 2014. Saadaanko sote-uudistuksella tasalaatua? Sastamala: Kunnallisan kehittämiskeskus.

Möttönen, S. 2013. Onko kunnalliselle sosiaalipolitiikalle tilaa rakenteiden muutoksessa? Artikkeliteoksessa Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus – haasteet opetukselle ja tutkimukselle. Helsinki: Huoltaja-säätiö. http://huoltaja-saatio-fi-bin.directo.fi/@Bin/e4e97105d62f5263146c0352f7ef6066/1433230287/application/pdf/206490/HuSa_Kunnallisen%20sosiaalipolitiikan%20tila%20ja%20tulevaisuus.pdf (luettu 2.6.2015)

ISON kanssa Kumppanuuspöydässä

Kari Kangaspunta

Oma ammatillinen toimintani on leikannut, risteytynyt ja polveillut ISON kanssa mielenkiintoisella tavalla koko 2000-luvun. Huomaan myös, että jotkut yhteiset kehittämisteemat ovat olleet agendalla jo 2000-luvun alussa ja vasta nyt saaneet konkreettisen toteutumismuotonsa. Kehittäminen on polveilevaa, sinnikkyyttä ja päämäärätietoisuutta vaativaa toimintaa. Juuri se tekee siitä mielenkiintoista ja innostavaa.

Yhteistyö ISON kanssa paikallistuu Etelä-Savoon ja erityisesti Soinoisen Maliin, jonka kanssa yhteistyö säilynyt tiiviinä kaikki nämä vuodet. Kun näitä yhteistyön vuosia nyt muistelen, huomaan, että yhteistyö on ollut hyvin merkityksellistä oman ammatillisen kehittymiseni kannalta. Olen Malin innostuksesta, luovuudesta ja positiivisuudesta ammentanut paljon voimavaroja omaan työhöni.

Luulen, että yhteistyö on ollut hedelmällistä molemmin puolin. Kun jaetaan yhteistä arvopohjaa ja yhteistä päämääriä, voi persoonien ja temperamenttien erilaisuus olla vahvuus ja rikkaus.

Hyvinvointiklusterista voimaa aluekehitykseen

Ensimmäinen leikkauspiste ISON kanssa tapahtui jo vuonna 2000, kun osaamiskeskusta oltiin juuri perustamassa. Tein tuolloin Etelä-Savon maakuntaliitossa hyvinvointiklusteria koskevaa selvitystä ja kehittämisohjelmaa osana laajempaa maakunnallista hankekokonaisuutta. Todennäköisesti ensimmäistä kertaa hyvinvointialaa tarkasteltiin tuolloin aluekehittämisen ja elinkeinopolitiikan näkökulmasta. Kyse ei ole vain yhden hallinnonalan (sosiaali ja terveys) tai ammattiryhmän toiminnasta, vaan koko alueen väestön hyvinvoinnista ja koko alueen menestymisestä.

”Hyvinvointiklusteriohjelma” osoitti, että myös sosiaaliala voi tuoda omaa tärkeää panostaan tähän kehittämiseen. Yhteinen ohjelmatyö lienee ollut vaikuttamassa siihen, että Etelä-Savossa on haluttu tehdä sosiaalialan osaamista painokkaasti näkyväksi myös aluekehityksen näkökulmasta.

ISO-yhteistyö sai hyvän ohjelmallisen lähtölaukauksen. Meillä oli maakunnassa selkeät yhteiset tavoitteet eteenpäin vietäväksi. Oma kehittäjän roolini toteutui 2000-luvun alusta vuosikymmenen loppuun yrittäjänä. Tästä roolista käsin yhteistä kehittämistoimintaa oli helppo lähteä rakentamaan. Lastensuojelun sijaishuollon osaamiskeskittymä oli tunnistettu ja sitä haluttiin lähteä vahvistamaan. Muistan tehneeni ensimmäisen tarvekartoituksen ja hankesuunnitelman, jonka pohjalta lähdettiin rakentamaan sijaishuollon laatujärjestelmää ja siihen valmennusohjelmia. Laadun kehittäminen oli oma panokseni lastensuojelun sijaishuollon kehittämisessä Etelä-Savossa ja myöhemmin myös valtakunnallisesti. Uskoisin, että tällä kehittämistyöllä oli aluekehitysvaikutuksia ja merkitystä myös elinkeinopolitiittisesti.

Maaseudun hyvinvointipolitiikasta kumppanuuspöytään

Maaseutusosiaalityö oli 2000-luvun alussa yksi ISON teemoista, ja löytyi myös maakuntaliiton ohjelmasta. Ohjelma oli toimenpidekokonaisuus ”Maaseudun hyvinvointipolitiikka – uudet toimintamallit maaseutualueiden palvelujen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi”. Oma roolini oli toimia suunnittelijana ja konsulttina ja avittaa hankkeen valmistelussa ja käynnistämässä.

Maaseutusosiaalityön teemassa ryhdyttiin ensimmäisen keran ideoimaan ja hahmottelemaan systemaattista hyvinvoin-

tiverkostoa, joka kokoaisi yhteen alan asiantuntemuksen, kunnat ja muut toimijat. Aika ei ollut vielä kypsä verkoston järjestäytymiselle, mutta kokemukset muodostavat sitä juuristoa, josta esimerkiksi uuden vuosikymmenen Kumppanuuspöytä-malli on saanut kasvuvoimaansa. Teemaan sisältyi myös maaseudun hyvinvointifoorumityöskentely, joka kokosivat monipuolisesti asiantuntemusta ja kokemusta yhteiseen pohdintaan. Tämä ennakoi ja osaltaan rakensi myös tulevaa Kumppanuuspöytä-mallia.

Yhteisestä taipaleesta haluan nostaa esille myös alue- ja verkostokehittäjäkoulutuksen (AVEK), joka oli sosiaalialan ammattihenkilöstölle suunnattu koulutus. Se toteutettiin vuosina 2003–04.

Koulutusesitteestä löytyy tiukka teesi: ”Sosiaalialan ammattilainen kantaa vastuuta paitsi asiakkaistaan, myös yhteiskunnallista kehittämisvastuuta. Kehittäminen ei ole erillinen ammattitehtävä, vaan osa arkista työtä”.

Koulutuksessa näkyy painotus ammatilliseen kehittämiseen. Oman ammattialan osaamisen rinnalla nähdään tärkeäksi valmiudet tarttua laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, myös omaa ammattialaa laajemmasta näkökulmasta. Sosiaalialan ollessa kyseessä tämä ei tietenkään ole mitenkään outo ajatus.

Koulutuksessa jäsennettiin kokemuksellisesti, mistä kehittämisessä on kysymys ja miten hyvä kehittämisshanke suunnitellaan ja organisoidaan. Kehittämistaitojen syventämisen ohella koulutuksessa perehdyttiin myös aluekehittämisen näkökulmaan ja toimintajärjestelmään. Esitteen mukaan koulutuksen sisältö

oli ”rääätälöity erityisesti ISON asiantuntija- ja kehittämisryhmien toiminnan tukemiseen”.

Koulutuksen toteutti Kehityspolku Oy, jossa allekirjoittaneen ohella kouluttajana (ja yhtiökumppanina) toimi Janne Kankaanniemi. Myös tästä yhteistyöstä on mieluisia muistoja. Jälleen löydän AVEK-koulutuksesta elementtejä, jotka ovat jalostuneet ja siirtyneet tähän päivään. Kumppanuuspöytä-hankkeessa toteutettiin MAMK:n kanssa yhteistyössä kumppanuuskehittäjä-valmennus (5 op), jossa kykenin mielestäni tiivistämään matkan varrella kertynyttä osaamista ja kokemusta verkostolähtöisen kehittämisen malliin.

Oman yrittäjäurani alkua 2000-luvun alussa leimasi tiivis yhteistyö ISON kanssa. Nyt oltuani viitisen vuotta palkkatyössä MAMK:ssa ja maakuntaliitossa, huomaan, että yhteistyö on jälleen tiivistynyt. Monet vuosien varrella aihioina ja pilotteina kehitellyt asiat loksahivat paikalleen, kun rakensimme maakuntaan hyvinvointialan Kumppanuuspöytä-mallia, minä projektipäällikkönä ja Mali ohjausryhmän puheenjohtajana. Tämä yhteistyö oli tiivistä, mutkatonta ja palkitsevaa.

Lopuksi

Kokoan yhteen teemoja, joita ISON ja Malin kanssa olemme vuosien varrella kehitelleet ja joissa toinen tosiamme rikastuttaneet. Näistä voisi poimia ainakin oppimisen näkökulma. Oppiminen elämän läpäisevänä teemana on kauaskantoinen elämänfilosofia, joka heijastuu myös kaikkeen ammatilliseen toimintaan. Siitä näkökulmasta on ollut mukava katsella maailmaa, kehittää ja kehittyä.

Verkostot ja verkostolähtöinen kehittäminen ovat olleet ISON keskeistä toimintafilosofiaa. Tässä myös jaamme yhteistä kiinnostuksen aluetta. ISO on ollut tärkeä kumppani ja toiminta-areena, josta olen ammentanut vaikutteita ja osaamista ja rakentanut omaa kehittämismalliani.

Lopuksi on tietenkin nostettava kumppanuuden käsite, joka on syvimmän asteen strategista yhteistyötä. Sitä leimaavat keskinäinen luottamus ja yhteiset päämäärät. Hyvinvointialan kumppanuus on toimintakenttä, johon olen viime vuodet energiaani ja osaamistani panostanut. Kumppanuuspöytämalli on sen konkreettinen ilmentymä.

Kumppanuuden teemaan on johdonmukaista päättää tämä muistelu. Omistan tämän kiitollisin mielin Malille, joka siirtyy nyt uuteen elämänvaiheeseen.

V LOPUKSI

*"...kestävän hyvinvoinnin ja jatkuvan kehittämisen
perustaksi tulisi nostaa sivistys."*

Topeliaanisesti kohti tulevaisuutta!

Mali Soininen

Olen äskettäin eläköitynyt ISO-työstä. Koen seisovani elämäni, työni ja rakkaitteni kaarisillalla. Katson eteen ja katson taakse. Näen elämäni ja työni hyvänä eheänä kokonaisuutena.

Oivallan, että kestäväen hyvinvoinnin ja jatkuvan kehittämisen perustaksi tulisi nostaa sivistys. Sivistyskäsitteet viisaus, rohkeus, mielenlujuus, itsehillintä, kohtuullisuus, oikeudenmukaisuus ja edistys ovat hyveitä, niitä taipumuksia ja ominaisuuksia, jotka tuottavat yhteistä hyvää. Sosiaalisessa murroksessa tarvitsemme entistä selkeämpää arvolähtökohtaisuutta.

Ihmisen, auttamisen, palvelujen ja vastuiden merkityksiä määritellään uudelleen. Meidän sosiaalialan kehittäjien tulisi tehdä sitä vain entistä tietoisemmin ja näkyvämmiin. Tietoisuuden herättämisen avulla voimme luoda parantavaa uutta.

Olen palannut lukemaan Topeliuksen Maamme kirjaa (1938). Se kertoo Suomesta. Se kertoo pienestä kodista ja suuresta kodistamme, isänmaasta. Topelius kasvattaa kirjassaan nuoren Suomen lapsia. Hän ohjaa ja opastaa kansaa kasvamaan vastuun kantajiksi, oman maan rakentajiksi, isänmaansa mittaisiksi. Se on kirja suomalaisesta sivistysperustasta.

”Minulla on pieni koti, jota rakastan enemmän kuin mitään muuta paikkaa maailmassa. Isäni taloa en koskaan saata unohtaa. Enköpä tuntisi tietä ja veräjätä ja tupaa muistaisi. Vähäpä siitä, onko kotini ollut rikas vai köyhä. Olen siellä elänyt onnellisena. Siellä on ollut lämmin ja hyvä olla, vaatetta ja ruokaa, hoitoa ja rakkautta, olen siellä saanut. Siellä olen lapsesta asti kasvanut. Siellä on isäni työtä tehnyt, siellä on äitini kauniita laulujaan laulanut.” (emt. 8.)

”Tämä maa on minun isänmaani. Kaikki sen pojat ja tyttäret ovat yksi kansa. Mitä hyvää tai pahaa toinen on kokenut, sen toinenkin on kohdannut. He ovat kasvaneet, eläneet ja kuolleet toinen toisensa vieressä saman pohjolan tuntureilla, saman taivaan alla, samaa ankarata työtä tehdessään henkensä elatukseksi. Heillä on sama vapaus, sama rakkaus ja sama toivo. He ovat maanmiehiä, veljiä ja sisaria kaikiksi ajoiksi. Heillä ei ole kahta vaan yksi isänmaa.” (emt. 17.)

Topelius luonnehti viisaasti maiden ja kansojen suhteita: *”Ei ole yhtään kansaa sukuperältään niin sekoittumatonta, ettei sen esi-isissä olisi vierasta verta; eikä kenelläkään niin puhdasta, ettei olisi sanoja muilta lainannut. Jumalan viisas tahto on, että kansojen tulee alituisesti oppia jotakin toisiltaan. Ja kaikki kansat ovat työntekijöitä suuressa yhteiskunnassa, joka jakaantuu moneen haaraan. Se on mahtavan, vanhan koivun kaltainen, lehtenä olet sinä ja pieni kotisi, oksana on kansasi ja runkona on ihmiskunta.”* (emt. 18.)

Topelius näki suomalaiset valittuna kansana viljelemään perimmäistä Pohjolaa. Topeliuksen mukaan suomalaiset oli myös valittu esimerkiksi ja opettajiksi monille köyhille oppimattomille heimokansoille, jotka ovat hajallansa pitkin maailmaa. Maamme-kirjan luvussa Suomen kansa Topelius esittelee kansakunnan elämänvaiheiden valossa suomalaisen kansanluonteen peruspiirteet, joiden yleveys on esimerkillistä.

Nämä topeliaanisen kansan peruspiirteet ovat tarina, jonka haluan kertoa itselleni ja toisillemme. Tämä Suomen tarina on tärkeä. Haluan olla sille uskollinen. Tiedän, että ihme tapahtuu - ylitän oman tarinani. Emme enää etsi sitä, mitä haluamme,

vaan etsimme sitä, mitä kansamme ja ihmistemme todella tarvitsevat.

Suomen kansa on syvästi ja totisesti jumalaa pelkääväinen

Tulevaisuuden kehittäjinä ymmärrämme, että elämä ja työ kaipaavat mielekästä jäsentämistä. Tunnistamme, että elämä ei ole itsensä toteuttamista vaan elämän asettamiin haasteisiin vastaamista. Topelius korostaa ihmisen henkisyyttä ja sitä kautta jokaisen ihmisen ainutlaatuista arvoa. Ihmisen ja arjen arvokkuus nousee kunniaan.

Utterera ja kestävä

Suomen kansan työn kulttuurinen arvopohja kiinnittyy yhteiseen kokemukseen pienestä köyhästä kansasta. Se kansa raivasi maansa syvältä Suomen luonnosta ja maasta. Työ on tarjonnut ratkaisua kansallisiin vammoihin ja häpeään. Raai'alla työnteolla on puhumaton kansa ruoskinut itsestään pois pahaa oloa. Lihasvoima ja kestävyys lunastivat paljolti aikuisen olemisen oikeutuksen. Työ on muuttunut yhä henkisemmäksi, aineettomammaksi. Luomme luovaa tasapainoa aineellisen ja henkisen arvomaailman välille. Puhumme kehittymisen sijaan edistyksestä, johon on ruvettu liittämään myös onnellisuuden ulottuvuus, onnellistumisen mahdollistuminen. Lisäämme kehittämistyöhön yhä näkyvämmiin ihmillisiä, kulttuurisia arvoja. Kestävä ihminen kiinnittyy koulutukseen ja kansansivistykseen, sivistyspääomaan.

Karaistunut ja voimakas

Itsemäärääminen ja riippumattomuus ovat suomalaisen kollektiivisen arvonmuodostuksen kulmakiviä. Tahdomme selvittyä yksin ja selvittää ongelmamme mieluummin ilman

ulkopuolista apua. Emme halua jäädä kiitollisuudenvelkaan, riippuvuus näyttäyty pelottavana ja häpeällisenä. Olemme kestävä hyvinvoinnin rakentajina oivaltaneet, että kehittäminen on yhteistä toimintaa. Se on luottamuksen prosessi. Luottamus kasvaa yhdessä yhteisöllisesti toimien. Kehittäjät ovat kasvaneet tietoisuuteen siitä, että ihmillisen olemassaolon yksi perusulottuvuus on keskinäinen riippuvuus.

Kärsivällinen, itsensä kieltävä ja elinvoimainen

Meitä yhdistää rakkaus kehittämiseen. Haluamme toimia parhaan ymmärryksen ja parhaan tutkitun ja perustellun tiedon mukaisesti. Me selvitämme, me raportoimme ja tavoittelemme ihmillisesti ja eettisesti kestävä uudistamistyötä. Jokaisen kehittäjän tulee rakastaa nöyryyttä, koska se on kriittisyyden perusta. Pitää tunnistaa omat lähtökohtansa ja olettamuksensa. On uskallettava kysyä ja kuulla eri tavalla ajattelevia ja toimivia. Kehittäjinä annamme tilaa. Rakkaus kehittämiseen on rakkautta ihmiseen ja rohkeuteen.

Rauhanmielinen ja uskollinen

Kehittäminen on mahdollisuuksien polku. Kehittäjät kokevat, että yhdessä ollaan voimakkaampia ja viisaampia. Uskollisuus on kykyä sitoutua. Sitoutumisen edellytys on tunnistaa ja ottaa vastaan monenlaiset tunteet, jotka kehittäjä kohtaa suoraan yhteisöissä ja verkostoissa. Hänen on uskallettava olla tunteissaan, ajatuksissaan ja teoissaan riittävän rehellinen ja vastuullinen itselleen ja toisille. Sitoutuvaan kehittämistöteeseen liittyy taju asioiden perspektiivistä ja suhteellisuudesta.

Urhoollinen ja sotaan kelvollinen

”Kukistettuna, voitettuna, valloitetuna, mutta ei koskaan tuhottuna se on vieraan vallan alla pitänyt aina oman ajatus- ja elintapansa. Se on synnyttänyt mainioita sotapäälliköitä ja maailmankuuluja sotamiehiä.” (emt. 151.)

Johtaminen verkostoissa on luottamuksen ja sitoutumisen mahdollistamista. Mahdollistaminen toimii verkoston johtamisen periaatteena. Verkosto voi itsenäisesti suunnitella ja päättää toiminnastaan ja tulevaisuudestaan. Tieto liikkuu vapaasti. Viisas verkostojohtaja tukee verkoston itseohjautuvuutta. Hän ymmärtää ja osaa ratkaista verkoston toiminnan erityisiä edellytyksiä.

Sitkeäluontoinen ja itsepintainen

Kehittäjät rakentavat ympäristöjä, jotka mahdollistavat inhimillisiä menestystarinoita. Sitkeys on kehittäjäominaisuus. Maailma on meille kaikille ennalta arvaamaton, kehittämympäristö on yhä monimutkaisempi. Olemme voimakkaasti verkottuneita ja riippuvuussuhteessa muun maailman kanssa. Olemme kokeneet sen hyvänä asiana, vaikka asioista ja ongelmista on tullut entistä vaikeammin ratkaistavia. Me kehittäjät muutamme maailmaa kokeilemalla, yrittämällä ja erehtymällä. Sitkeyttä ja itsepintaisuutta vaaditaan riskien otossa. Riski on kehittämisen tapa.

Hidasmielinen ja vitkallinen

Me työskentelemme useimmiten yhteiskunnan alioikeutettujen ja marginaaliin ajautuneiden ihmisten kanssa. Sosiaali-

nen hiljaisuus ja apatia kertovat meille sen, kuinka jakautunut yhteiskuntamme on. Sosiaalialan tärkein ja peruuttamaton missio on ihmisarvoisen elämän turvaaminen niille, jotka ovat kaikkein syrjityimpiä, mahdollisuuksien luominen niille, joiden lähteväät elämään ja osallisuuteen ovat niukat. Tehtävämme on tunnistaa kaikissa ihmisissä oleva arvokkuus, ruokkia sitä ja antaa sille mahdollisuus puhjeta esiin. Yhteinen näkymme on arvokkaan elämän mahdollisimman varhaisten mahdollisuuksien luominen jokaiselle.

Vapautta rakastava

Kehittäminen kaipaa tilaa ja luovuutta. Luovuus edellyttää selkeää ilmapiiriä, tietoisuutta ihmisestä ja kokemusta elämästä. Se tarjoaa vapautta ja mahdollisuutta leikkiin. Leikkivä ihminen on sellainen, joka ei pelkää menettää kasvojaan. Meidän tulee kehittäjinä luoda vapauden ja luovuuden tiloja. Vapauden tilaan liittyy pakottomuus ja usein hiljaisuus. Vapauteen liittyy myös välittäminen. Välittäminen on vapaaehtoista vastuuta toisesta ihmisestä. Sitä ei voi pakottaa. Se on kiinni siitä, kuinka hyviä ihmisiä olemme ihmisinä ja ammattilaisina tosillemme ja itsellemme.

Tiedonhaluinen ja oppia rakastava

”Ja vihdoin se on yksinäisissä metsissään, kaukana sivistyneen maailman keskuksista, hiljaksensa ja kovien vastusten kanssa kamppailien kohonnut valistukseen.” (emt. 152).

Suomalaisen menestyksen tarina kiinnittyy suomalaiseen koululaitokseen, koulutuksen jatkuvaan kehittämiseen, kansan-

sivistyksen vahvaan läsnäoloon ja sivistykseen. Sivistykseen kuuluu tietoisuus omasta traditiosta, mutta sillä on vahva kytkentä aina olemassa olevaan aikaan. Suomen menestystarina on ihmisten tekemä, ihmislähtöinen. Sen katse on tulevaisuudessa. Tarvitsemme eteenpäin katsomista, mutta meidän on oltava valmiita kokemaan, kuulemaan ja ottamaan vastaan menneen saavutuksia. Me tarvitsemme eilisen, nykyisen ja tulevaisuuden kohtaamispaikkoja, paljon synteesiä ja yhteistä historiallista sivistyksellistä eheyttä.

”Suuri on tehtävä, jonka Suomen kansa on saanut täytettäväkseen.” (emt. 152).

Kirjallisuus

Topelius, Z. Maamme Kirja. Lukukirja Suomen alimmille oppilaitoksille. 1938. 38. painos. Porvoo: WSOY.

Kirjoittajat

Aaltonen, Elli, ylijohtaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto

Arola, Marjut, yliopettaja, Karelia-ammattikorkeakoulu

Heikkinen, Matti, perhepalvelujohtaja, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

Huovila, Mikko, erityisasiantuntija, sosiaali- ja terveysministeriö

Hämäläinen, Juha, professori, Itä-Suomen yliopisto

Kaitokari, Paavo, talousneuvos, Kuopio

Kangaspunta, Kari, kehittämispäällikkö, Etelä-Savon maakuntaliitto

Kejonen, Anne, ylitarkastaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto

Kolari, Marketta, lastensuojelupäällikkö, Kuopion kaupunki

Koskela, Jyrki, yksikön johtaja, Avoruusu

Kukkonen, Tuula, yliopettaja, Karelia-ammattikorkeakoulu

Lähteinen, Martti, sosiaalineuvos evp., Nurmijärvi

Manninen, Riitta, kehittämispäällikkö, Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi

Niemelä, Pauli, emeritusprofessori, Itä-Suomen yliopisto

Pajula, Elina, toiminnanjohtaja, Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Pölkki, Pirjo, professori, Itä-Suomen yliopisto

Rissanen, Sari, professori, Itä-Suomen yliopisto

Sahala, Heli, sosiaalijohtaja, Kotkan kaupunki

Soininen, Mali, emerita yksikön johtaja, ISO

Tervasmäki, Antti, sosiaalineuvos, Mikkeli

Väisänen, Raija, yliopistolehtori, Itä-Suomen yliopisto

Tarinoita ISO-verkostoista

- TAHTOA, LUOTTAMUSTA JA TEKOJA

"ISO:n viitoittamana sosiaalialan kehittämisen suunta on kuitenkin ollut aina selkeä – tunnetun räppärin sanoin eteen ja ylös!"

Ensimmäinen painos
Kannen kuva: Shutterstock
Kannen suunnittelu: Sirpa Caunter

ISBN 978-952-5461-14-9 (nid.)
ISBN 978-952-5461-15-7 (PDF)

